
This is the **published version** of the article:

Pujada Pérez, Cristian; Montes Ruiz, Alejandro, dir.; Kliczkowski, Florència, dir. El Fenomen de la segregació escolar i els impactes que genera en la societat. 2021. 46 pag. (1140 Grau en Educació Primària 896 Grau en Educació Primària)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/248221>

under the terms of the license

EL FENOMEN DE LA SEGREGACIÓ ESCOLAR I ELS IMPACTES QUE GENERA EN LA SOCIETAT

Autor: Cristian Pujada Pérez
Tutor: Alejandro Montes Ruíz
Tutora: Florència Kliczkowski
Treball de fi de grau
Grau d'Educació Primària

Curs acadèmic: 2020/21

ÍNDEX

1. Introducció	5
2. Marc teòric	7
2.1. La relació entre la tria d'escola i el fenomen de la segregació	8
2.2. L'origen social determina el grau d'oportunitats.	9
2.3. Els capitals com a condicionants de l'èxit o del fracàs escolar.	9
2.4. Els impactes de la segregació escolar en la societat	11
2.5. Les accions dels centres per tractar de pal·liar els efectes de la segregació	12
3. Marc analític i enfocament metodològic	13
3.1. Objectius	13
3.2. Enfocament metodològic	13
3.3. Tractament de la mostra	15
4. Resultats	17
4.1. Efectes de la segregació escolar en el desenvolupament socioeducatiu	17
4.2. Impactes de la segregació escolar en l'evolució de l'aprenentatge	19
4.3. Relació entre segregació escolar i AEP	22
4.4. Mecanismes dels centres davant la segregació escolar	25
5. Conclusions	27
6. Bibliografia	29
Annex 1.- Pla de treball	32
Annex 2.- Entrevista destinada als i les professionals de l'educació	33
Annex 3.- Entrevista destinada les famílies dels i les alumnes	37
Annex 4.- Model d'anàlisi	40
Annex 5.- Desenvolupament de la fase d'anàlisi	42
Annex 6.- Produccions escrites	43

Resum

La segregació escolar és un dels fenòmens més preocupants dins del terreny de la investigació educativa i que donada l'amplitud d'àmbits que pot abordar ha estat objecte de nombrosos estudis. És un element present amb més vehemència en contextos de classe treballadora, com a conseqüència de les lògiques de tria de centre, entre d'altres, i conserva com a tret potencial l'habilitat d'engrandir l'escletxa de les desigualtats socials com el d'incrementar les estadístiques d'abandonament escolar prematur.

Arran del coneixement del fenomen, neix el propòsit de la investigació: mostrar els impactes que genera la segregació escolar en les trajectòries educatives dels i les joves, amb la intenció de demostrar la hipòtesi de com l'origen social de les famílies esdevé un factor no determinant però sí influent per a l'èxit educatiu. A més, es persegueix la creació d'un document que permeti reflexionar als professionals de l'educació i a tota persona interessada sobre una realitat patent a la xarxa educativa.

Fent ús d'una metodologia qualitativa, basada en entrevistes a familiars i personal docent de dues escoles, pertanyents a dues realitats completament oposades, com també observacions a les seves aules de cicle superior, es pretén analitzar els efectes de la segregació, els seus impactes, la existència d'una relació amb l'abandonament escolar prematur i conèixer els mecanismes que empren el centres escolars per a reduir els efectes del fenomen.

Els resultats globals han mostrat que hi ha una estreta relació entre la segregació escolar i l'abandonament prematur de l'educació, que està condicionada per l'origen social, com també pels agents que intervenen en la formació com a conseqüència de la construcció d'un estereotipatge involuntari, però inherent a l'ésser humà.

Paraules clau: segregació, desigualtat social, abandonament escolar prematur, origen social.

Resumen

La segregación escolar es uno de los fenómenos más preocupantes dentro del terreno de la investigación educativa, abarcando una gran cantidad de ámbitos que la han convertido en objeto de numerosos estudios. Es un elemento presente con mayor vehemencia en contextos de clase trabajadora, como consecuencia de las estrategias de selección de centro, entre otras causas, y conserva como característica potencial la habilidad de ampliar la brecha de las desigualdades sociales, pero también la de incrementar las estadísticas de abandono escolar prematuro.

A partir del conocimiento del fenómeno, nace el propósito de la investigación: mostrar los impactos que genera la segregación escolar en las trayectorias educativas de los y las jóvenes, con la intención de demostrar la hipótesis de como el origen social de las familias surge como un factor no determinante, pero sí influyente en el éxito educativo. Además, se persigue la creación de un documento que permita con su uso, reflexionar a aquellos profesionales de la educación o cualquier persona interesada en conocer la realidad patente de la red educativa.

Utilizando una metodología cualitativa, basada en entrevistas a familiares y personal docente de dos escuelas pertenecientes a dos realidades completamente opuestas, por un lado, y en

observaciones de las aulas de ciclo superior de dichos centros, se pretende analizar los efectos de la segregación, sus impactos, la relación con el abandono escolar prematuro y conocer los mecanismos empleados por los centros escolares para reducir los efectos del fenómeno.

Los resultados globales muestran que hay una estrecha relación entre la segregación escolar y el abandono prematuro de la educación, que está condicionada por el origen social y por los agentes que intervienen en la formación como consecuencia de la construcción de estereotipos involuntarios pero inherentes al ser humano.

Palabras clave: segregación, desigualdad social, abandono escolar prematuro, origen social.

Abstract

School segregation is one of the most troubling phenomena in the field of educational research, covering many areas that have made it the subject of numerous studies. It is a present element with greater vehemence in working-class contexts, because of plant selection strategies, among other causes, and retains as a potential characteristic the ability to widen the gap in social inequalities, but also to increase statistics of early school dropout.

From the knowledge of the phenomenon, the purpose of research is this: show the impacts generated by school segregation on the educational trajectories of young people, with the intention of demonstrating the hypothesis of how the social origin of families arises as a non-determining factor, but if influential in educational success. In addition, the creation of a document that allows with its use, to reflect on those professionals of education or anyone interested in knowing the patent reality of the educational network is pursued.

Using a qualitative methodology, based on interviews with family members and teaching staff from two schools belonging to two completely opposite realities, on the one hand, and observations from the upper-cycle classrooms of these schools, it is intended to analyze the effects of segregation, its impacts, the relationship with early school drop-out and to know the mechanisms used by schools to reduce the effects of the phenomenon.

The overall results show that there is a close relationship between school segregation and premature abandonment of education, which is conditioned by social origin and by actors involved in training as a result of the construction of involuntary stereotypes but inherent to humans.

Keywords: segregation, social inequality, early school drop-out, social origin.

1. Introducció

Una de les principals inquietuds dels professionals de la docència, i que ahora acostuma a ser el seu repte més gran, és aconseguir que el seu alumnat assoleixi les competències bàsiques necessàries per al seu correcte desenvolupament en la societat. Malauradament, la tasca no és senzilla d'acomplir, ja que en l'assoliment de les competències de l'alumnat intervenen una sèrie de factors interns (metodologia, formació i expectatives del professorat, infraestructures) i externs (context social de l'alumnat, capitals culturals, origen, grup social) a l'escola que dificulten els processos d'aprenentatge considerats exitosos i que venen marcats com a objectius emmarcats dins del currículum de l'educació primària.

Així doncs, factors exposats a l'anterior paràgraf acaben influenciant, i sovint determinant, l'elecció del centre escolar, convertint el procés de tria en una situació problemàtica, en una competició que promou el moviment de cordills per tal d'aconseguir una plaça en el centre desitjat, en què no premia l'educació pública i que amaguen unes pretensions objectives per enganyar a l'administració sense arribar a adonar-se de les implicacions socials que moltes d'aquestes decisions poden tenir en el futur de la població més desfavorida. Tal com exposa Alegre (2010), les famílies autòctones i amb un nivell instructiu elevat són aquelles que s'impliquen i analitzen més els centres escolars abans de matricular els seus infants, desplegant unes estratègies que propicien i fomenten la desigualtat i la segregació escolar.

Per tant, les estratègies emprades de manera reiterada i conscient a l'hora d'iniciar els processos d'elecció de centre escolar que duen a terme els perfils socials amb un capital cultural elevat o mig, acaba convertint moltes escoles de barris obrers i de classe mitjana en espais segregats de la xarxa escolar, espais en què es formen ciutadans que en el futur pròxim i llunyà s'hauran d'enfrontar a tot un seguit de dificultats derivades dels problemes que implica la segregació d'un centre escolar. Enric Saurí, sociòleg i professor associat de la UAB, exposà en una de les seves sessions de context social del grau d'educació primària al curs 2018-19, que la segregació escolar implica efectes negatius sobre els resultats acadèmics, reducció de les oportunitats dels alumnes més desfavorits, afavoreix l'abandonament escolar prematur, degrada el sistema escolar públic i es converteix en un risc per a la cohesió social de la població d'un mateix entorn.

A partir del coneixement de la situació plantejada envers l'escolarització socialment desequilibrada, neix l'interès d'aquest TFG, que no és cap altre que investigar sobre els impactes que generen els processos de segregació escolar, en el desenvolupament de trajectòries educatives per part dels i les joves que assisteixen a determinats centres, centrant-nos íntegrament en els impactes de fracàs escolar, en la influència dels capitals educatius, culturals i econòmics en el desenvolupament acadèmic dels infants i els mecanismes que pot emprar un centre escolar segregat per a intentar pal·liar els efectes adversos derivats de la manca de cohesió.

Un cop emmarcada la justificació i el context de la recerca, se n'exposa l'estructura.

Dins del primer capítol es traça el marc teòric, on a partir d'autors de renom de la literatura sociològica i educativa més propera al nostre país, coneixedors de les situacions reals formulades dins de les seves investigacions, descriurem cinc apartats que inclouen: les lògiques de tria d'escola com a factor determinant de la segregació escolar; les famílies que han triat una escola de classe treballadora es tradueix en menys oportunitats; com el capital social, econòmic

i cultural esdevé un condicionant per a l'èxit o fracàs escolar; els impactes de la segregació escolar; i per últim les accions dels centres per tractar de pal·liar els efectes de la segregació. Els apartats del marc teòric ens ajudaran a conèixer i disposar d'informació actualitzada i vàlida del fenomen que volem investigar, i per tant ens servirà de base per a orientar-ne el procés.

El segon capítol se centrarà en tres aspectes. S'iniciarà amb el plantejament de la pregunta d'investigació, la qual guiarà la recerca, i es focalitzarà en els fenòmens adscrits al fenomen de la segregació escolar i l'abandonament escolar prematur, concretament en com aquests influeixen en el desenvolupament acadèmic i relacional dels individus a la societat. Tanmateix, es presentaran l'objectiu general i els objectius específics orientats cap a la necessitat de trobar respostes sobre la pregunta, determinar les raons que generen els fenòmens de la segregació escolar i l'abandonament escolar prematur en un context determinat, com també les accions que duen a terme els professionals de l'educació i les mateixes famílies dels i les alumnes. Seguidament, es mostrarà la descripció detallada de l'enfocament metodològic, immers dins d'una perspectiva d'investigació qualitativa, i classificada en un procés etnogràfic que se centrarà en el recull d'informació a partir d'entrevistes, observacions a l'aula i anàlisi exhaustiva de la recollida de les dades. Per últim, al final del capítol s'explica el tractament de la mostra i les raons que han empenyat a l'estudi triar-les.

Un tercer capítol inclourà la presentació dels resultats obtinguts i la discussió sobre la base de les entrevistes i a les observacions de les aules dels dos centres sobre els quals recau la investigació. Aquests mostraran la importància de l'origen social, les lògiques de tria de centre i els usos dels capitals familiars en l'afectació de la segregació escolar i el desenvolupament acadèmic exitós dels i les joves en dependència del seu context.

Per últim, el darrer capítol s'exposaran les conclusions de l'estudi com també les dificultats sorgides durant el seu desenvolupament i les investigacions futures que poden derivar d'aquesta recerca.

2. Marc teòric

La investigació precisarà en una primera instància, d'una fonamentació bibliogràfica actualitzada i relacionada amb els impactes que genera en la societat els processos d'escolarització socialment desequilibrada a partir de les lògiques de tria d'escola per part de les famílies amb uns capitals socials, econòmics i culturals determinats, sense deixar enrere el paper de les escoles per reduir els processos i pal·liar els efectes en el seu alumnat, per tant referirem els condicionants d'origen i sistema. Dins d'aquest marc teòric tractarem cinc punts essencials per desenvolupar el tema d'estudi.

En primer lloc, s'exposaran els comportaments i estratègies que duen a terme les diferents tipologies de famílies a l'hora d'efectuar el procés de tria de centre (Benito i González, 2007) i que acaben sent un factor determinant del foment de la segregació escolar (Peláez, 2020 i Andrés 2013), ja que en dependència del perfil social, empren i segueixen una tàctica o altra dins del procés de selecció de centre educatiu. Per tant, s'acaba produint una relació entre les lògiques de tria de centre i la segregació escolar (Alegre, 2010).

En segon lloc, es mostrarà com influencia i determina, en gran part, l'origen social al grau d'oportunitats d'èxit acadèmic dels i les joves (Castejón, Manzano i Montes, 2020). També, com les estratègies dutes a terme durant els processos de tria d'escola per part de les famílies de les classes benestants suposa la construcció d'una barrera que es tradueix en una reducció de les oportunitats d'èxit acadèmic dels i les joves que es formen en escoles de classe treballadora (Tarabini, 2017).

En tercer lloc, es descriuran sintèticament el capital econòmic, el social i el cultural des d'una perspectiva sociològica, però relacionada estretament amb l'educació (Bourdieu, 1987 i Carrasco, 2008) i com les possibilitats d'assimilar-ne, adquirir-ne o compartir-ne es converteix en un fet de molta importància, ja que els capitals acaben esdevenint factors condicionants pel que fa a l'èxit o al fracàs escolar (Albaigués i Pedró, 2016)

En quart lloc, s'analitzaran els impactes de la segregació escolar en la societat (Ferrer i Martínez, 2018) tractant de mostrar una perspectiva impactant dels efectes que produeix en els individus el fenomen de la segregació en l'àmbit social, econòmic i educatiu.

Per últim, prenent de referència els centres on s'ha dut a terme la investigació, es donaran a conèixer les accions i les decisions que prenen per tal de pal·liar els efectes de la segregació. Un exemple pot ser la innovació educativa i les condicions necessàries de complir perquè sigui factible (Ferrer i Martínez, 2018 i Bargalló i Tarabini, 2018). Tanmateix, es transmetrà la importància de la participació i col·laboració entre els diferents agents educatius i les entitats del context (Meneses i Mominó, 2008). I per acabar, s'exposaran les pautes acordades dins d'un projecte internacional anomenat Erasmus+ KA2 que lluita contra la segregació escolar i l'AEP a escala nacional i europea, arran les quals els centres educatius poden reduir els riscos d'AEP propiciat per l'escolarització socialment desequilibrada (Gandullo, 2016).

2.1. La relació entre la tria d'escola i el fenomen de la segregació

Per aconseguir entendre que significa o quines implicacions socials té el fenomen de la segregació escolar, és imperiós fondejar en la literatura provinent de les investigacions dutes a terme pels sociòlegs experts i els professionals de l'educació, que tenen una resposta unànime a l'origen del fenomen: les lògiques de tria d'escola per part de les famílies.

Segons Benito i González (2007), hi ha quatre tipus de perfils de famílies a l'hora d'afrontar el procés de tria d'escola:

En primer lloc, famílies que trien activament normalment tenen un perfil socioeconòmic afavorit i cerquen una escola amb bona reputació per a la formació dels seus infants. Són perfils calculadors, que planegen amb temps el procés d'escolarització dels seus infants, i quan no tenen possibilitat d'accedir a l'opció desitjada acaben decantant-se per l'escola concertada o privada promovent l'efecte fugida de les escoles públiques d'aquells perfils culturals i socioeconòmics elevats.

En segon lloc, famílies que trien l'escola concertada o privada per evitar l'escolarització dels seus fills i filles en escoles públiques amb una composició social homogeneïtzada, estigmatitzada negativament per l'origen social, el nivell instructiu dels pares i els resultats acadèmics. A banda d'això, trobem famílies que perceben una incompatibilitat del seu estatus social amb l'escola pública, la qual no tenen en consideració, ja que directament opten per la concertada o privada.

En tercer lloc, famílies que no poden escolaritzar a l'escola desitjada encara que hagin intentat seguir qualsevol estratègia, però participen activament a l'escola dels seus fills i filles, tenint molt present els aspectes que volen canviar i preocupant-se per millorar-ne la reputació per tal que aquestes escoles no esdevinguin en guetos.

Per últim, les famílies que accepten l'escola assignada, que no segueixen cap mena d'estratègia i que matriculen als seus fills i filles a l'escola més propera al domicili. Acostumen a ser famílies amb un perfil acadèmic baix, a relacionar-se de manera dissociada amb l'escola, i a no contemplar la composició social del centre com a quelcom negatiu sinó com a un aspecte de la realitat de l'entorn.

Lligant amb el punt anterior, Alegre (2010) apunta en les seves investigacions que les famílies amb un capital instructiu elevat, en el moment de la matriculació dels seus fills i filles, actuen descartant les escoles a les quals no són viables d'optar, provocant amb les seves decisions una xarxa escolar socialment segregada a conseqüència de l'efecte fugida dels centres considerats de classe treballadora i enfortint la composició socialment desequilibrada de la xarxa d'escoles públiques.

A més, Peláez (2020) exposa que la llibertat de tria de centre acaba essent un factor determinant a l'hora d'explicar el fenomen de la segregació escolar, puix perfils de famílies que pertanyen a la classe mitjana empenen estratègies per evitar centres del seu entorn els quals estiguin impregnats per l'estigma de la mala reputació. Per tant, la pràctica descrita produeix una desigualtat en la composició social dels centres, tal com exposa Andrés (2013), i té conseqüències dins de la xarxa escolar on s'acaben consolidant dues classes de centres. Per una banda, aquells on el seu alumnat comparteix la cultura, l'entorn familiar és favorable a l'escola i s'acaben generant expectatives elevades. Per l'altra, els que han de lluitar per la supremacia

de la cultura dominant i els seus estils propis per a socialitzar, que miren l'escola com quelcom que no els resulta propi i afecta per tant, al seu desenvolupament acadèmic i laboral.

2.2. L'origen social determina el grau d'oportunitats.

Un dels efectes produïts per les estratègies de les famílies durant els processos de tria de centre és l'homogeneïtzació de les escoles segons els perfils socioeconòmics i instructius de les famílies, fet que afavoreix la construcció d'una xarxa escolar socialment desequilibrada.

Segons Tarabini (2017), la classe social continua essent la variable més rellevant per a entendre els processos d'èxit, fracàs i abandonament escolar prematur al nostre temps, perdurant la situació històrica de vulnerabilitat davant d'aquests fenòmens dels grups més exposats a l'exclusió social com són les classes treballadores, les ètnies minoritàries i els migrants, admetent com a factor agreujant el gènere femení.

Tarabini (2017), a les conclusions del seu estudi destaca la importància del paper de les escoles en les dinàmiques de fracàs i abandonament escolar, ja que la composició de les escoles marca i afecta directament en les oportunitats del futur dels i les joves, la qual cosa implica que els centres educatius han d'actuar com agents actius i crear espais clau per tal que el desenvolupament acadèmic i el grau d'oportunitats que tindrà l'individu al llarg de la seva vida no es vegi afectat pel fenomen de la segregació.

En la mateixa línia, Castejón, Manzano i Montes (2020), determinen que l'origen social és un factor que condiciona les trajectòries escolars i la formació postobligatòria, en tant que els i les joves que provenen d'entorns més afavorits tenen un nombre més elevat de possibilitats de cursar el batxillerat i un grau universitari que no pas aquells provinents de classe treballadora que acaben transitant cap a la formació professional o augmentant el gruix d'AEP.

Castejón et al. (2020) conclouen en el seu article que la trajectòria escolar exitosa està estretament vinculada amb el perfil social de l'alumnat, la qual cosa penalitza els estrats més desfavorits de la societat, ja que oriündament tenen marcades unes desigualtats que es reflecteixen en les seves històries i eleccions, repercutint en el seu recorregut acadèmic en forma de barreres socials i d'aprenentatge.

Així doncs, d'acord amb les idees de Tarabini (2017) i Castejón et al. (2020), si per una banda les famílies amb un capital instructiu elevat segueixen unes estratègies de tria d'escola pública que cerquen evitar el contacte amb els grups més desfavorits i en cas de no aconseguir-ho opten per l'escola privada o concertada, i per l'altra els perfils més desfavorits de la societat acostumen a triar l'escola que els pertoca per zona d'escolarització, el resultat són escoles homogeneïtzades segons els perfils socials que, en determinats contextos no permeten aprofitar l'efecte company en positiu, generen expectatives negatives dels docents cap a l'alumnat, i per tant, el trencament de les desigualtats socials no sols es dificulta, sinó que més aviat s'afavoreix la reproducció social.

2.3. Els capitals com a condicionants de l'èxit o del fracàs escolar.

Albaigés i Pedró (2016) ponderen de la importància que té el capital social, econòmic i cultural, així com també el nivell instructiu dels progenitors, com a condicionants de pes per als individus

a l'hora de desenvolupar-se amb èxit i romandre dins del sistema educatiu, assolint i progressant amb èxit les etapes, fins a arribar als estudis superiors.

Prenent de referència el capital social, Bourdieu el defineix com l'estructura social i la forma de relacionar-se dels individus, és a dir, les formes de socialització. Extrapolant aquest terme a l'àmbit educatiu, sorgeix la necessitat d'establir comunicacions constants, constructives i fluides entre famílies, escola i alumnat amb l'objectiu d'afavorir el desenvolupament cognitiu i acadèmic dels infants (Carrasco 2008).

Els autors Albaigés i Padró (2016), presenten uns gràfics de les proves PISA on s'evidencia que l'estatus social i la forma de relacionar-se amb la cultura de l'escola afecta els resultats obtinguts, en tant que centres considerats d'alta complexitat social presenten puntuacions més baixes en totes les àrees en comparació amb aquelles escoles que concentren estudiants provinents d'entorns socialment afavorits i que comparteixen el vincle cultural de la institució educativa.

Des del punt de vista del capital econòmic, influencia, segons Carrasco (2008) en les possibilitats d'accés a millors institucions educatives, viatges d'estudi, materials, entre altres. De fet, la possibilitat de disposar d'una economia estable permet l'adquisició per part de les famílies de capital cultural mitjançant activitats destinades a la formació extraescolar, o a través de visites culturals a centres que es destinen a aquesta tipologia d'activitats.

Segons Albaigés i Pedró (2016), les diferències del capital socioeconòmic de les famílies enteses com a generadores de desigualtat social extrapola l'àmbit educatiu reglat i afecta la participació en les activitats educatives de l'àmbit no formal com són les activitats de lleure. La idea principal se centra en les desigualtats de les condicions d'educabilitat i desenvolupament de les habilitats socials i psicològiques, com també dels rendiments acadèmics i les expectatives de continuïtat de la formació. Per tant, la situació condiona que els i les joves provinents d'entorns més humils hagin de superar més barreres per no augmentar les estadístiques d'AEP i arribar al mateix punt que altres joves pertanyents a les classes més benestants.

Pel que fa al capital cultural, des de la perspectiva de Bourdieu, es refereix als coneixements, informacions, codis lingüístics i actituds dels individus. Si aquest aclariment del terme l'extrapolem a l'àmbit educatiu, l'educació acadèmica esdevé una continuïtat de l'educació familiar d'aquells alumnes amb un grau elevat d'aquest indicador (Carrasco, 2008), i per tant, els seus processos d'aprenentatge es veuen afavorits en comparació amb aquells que pertanyen a famílies amb un capital cultural baix que perceben amb un sentit amenaçador cap a la seva cultural el sistema d'educació i formació, bàsicament per la manca de coneixement i de vincle relacional i afectiu.

A més, el capital cultural es pot incorporar a través de la inversió econòmica de les famílies per obtenir i guanyar beneficis en aquest àmbit, i augmentar les diferències de classes, ja que no totes tenen les possibilitats d'adquirir-lo, segons Bourdieu (1987). En aquest sentit, en l'informe de Albaigés i Pedró (2016), demostra com es conjuga la compra de capital cultural, puix que les seves estadístiques mostren que prop del 50% dels i les joves que provenen de classes treballadores fan més activitats sedentàries com veure la televisió o jugar amb consoles mentre que els i les joves de les classes alta i mitjana, es redueix al 30%, i en predominen les activitats en què milloren les seves coneixences culturals.

Finalment, pel que fa a l'escolarització en les etapes de la primera infància i en l'etapa postobligatòria, l'estudi sobre l'escolarització en la primera infància i l'edat d'escolarització postobligatòria realitzat pel Cens de població (2011), i citat per Albaigés i Pedró (2016), demostra que com més nivell d'instrucció dels progenitors abans s'inicia i s'abandona més tard el sistema educatiu demostrant en uns percentatges elevats (prop del 79%) que els fills de progenitors amb estudis superiors reproduïen el nivell d'estudis, mentre que els fills de progenitors sense estudis són el 43,6% aquells que continuen estudiant després de l'etapa obligatòria.

2.4. Els impactes de la segregació escolar en la societat

La segregació escolar té repercussions en tots els àmbits de l'escala social, encara que els perjudicats del desequilibri social són els i les alumnes que pertanyen a un context social més desfavorable.

Ferrer i Martínez (2018) afirmen basant-se en una publicació de l'OCDE de l'any 2012, que la segregació escolar minva les possibilitats d'interacció dels i les joves de contextos diferents reduint les possibilitats de coneixença i de l'assoliment de les aptituds socials. En aquest mateix sentit, els autors sostenen la segregació escolar com a una implicació negativa en els processos de desenvolupament cognitiu i socioemocional, fet que dificulta el desenvolupament del sentiment d'empatia, la cohesió social i propicia l'augment de la incidència d'abandonament escolar a conseqüència de la desvinculació amb l'entitat educativa. Per tant, l'escolarització socialment desequilibrada impacta sobre les oportunitats educatives dels infants.

A més, Ferrer i Martínez (2018) basant-se en dades de l'informe PISA de l'any 2012 demostren que els alumnes beneficiats de l'efecte company en positiu obtenen millors puntuacions en matemàtiques en comparació dels que no tenen la possibilitat de beneficiar-se. A més, en aquells entorns en què no existeix la possibilitat de benefici de l'efecte company, els alumnes tenen més probabilitats de repetir curs, i arran de la desvinculació amb la cultura escolar acabar abandonant prematurament l'escolarització.

De manera paral·lela, Cermi, Save the Children i Secretariado Gitano (2020), al·leguen que l'escolarització socialment desequilibrada està vinculada estretament amb el risc d'abandonament prematur, però també al sorgiment de problemes de convivència social. Els autors assenyalen la segregació com un factor afavoridor de la discriminació social, que afecta el respecte per la diversitat i a la creació de les xarxes de vincles socials a l'etapa adulta, esdevenint una població amb grans mancances de cohesió social. Tanmateix, asseveren que la segregació té impactes en l'economia i l'educació, dit d'una altra manera, influeix en forma de precarietat laboral, atur, necessitat d'augmentar les despeses en programes de protecció social, i desapropietament de recursos en el sistema educatiu.

Tanmateix, segons l'OCDE (2012), l'abandonament prematur té repercussions econòmiques sobre els països, ja que tendeix a reduir l'activitat, a la precarietat de la mà d'obra i reduir la productivitat el creixement i la innovació. Així doncs, es demostra que la segregació escolar impacta negativament en la percepció del sistema escolar públic i en l'economia del país.

En resum, la segregació escolar ocasiona impactes en la societat a tall de concentració en espais formatius de l'alumnat més vulnerable, amb un menor rendiment acadèmic, una major taxa de

repetició, reducció d'expectatives de cursar estudis universitaris, pèrdua del capital humà i repercussions en el creixement econòmic dels països.

2.5. Les accions dels centres per tractar de pal·liar els efectes de la segregació

Els centres educatius tenen un paper determinant pel que fa a l'educació dels i les joves, especialment en aquells contextos on la desigualtat és palpable, i que poden inferir en les trajectòries educatives, segons Castejón et al. (2020).

Altrament, aquells centres escolars reconeguts per les autoritats com a segregats de la xarxa, saben de la situació que pateixen com a institucions públiques, i intenten pal·liar els efectes que produeix l'escolarització socialment desequilibrada dels seus centres prenent mesures relacionades amb la propaganda de l'oferta educativa i de les seves instal·lacions, com també construint un PEC interessant, amb l'objectiu de mitjançant les jornades de portes obertes captar l'atenció de les famílies interessades en la metodologia de treball a l'hora d'educar i formar els infants.

Segons Ferrer i Martínez (2018), una de les eines que empren els centres segregats per atreure alumnat de posicions socioeconòmiques més favorables és la innovació educativa a través de la construcció d'un PEC. Aquesta eina ajuda als centres a eliminar situacions de concentració i atreure altres perfils socials, però precisa d'una plantilla de professorat estable i capacitada per donar resposta a les dificultats que puguin sorgir al centre. Per altra banda, els estudis de Benito i González (2007) contradiuen la idea de la innovació com a mètode per reduir la concentració afirmant que els progenitors perceben el PEC com a quelcom genèric, abstracte i poc elaborat.

En relació amb l'anterior, Bargalló i Tarabini (2018), afirmen que les escoles han de ser equivalents, no iguals. Els i les alumnes, l'edifici i l'entorn són diferents per tant, la innovació que ajudarà a millorar l'educació dels i les joves precisa una coneixença ampla del centre i del context per part del professorat, insistint en una estabilitat de la plantilla i una millora de la seva formació. Així mateix, els centres que vulguin innovar, han de fer propostes amb sentit per als i les destinataris, en altres paraules, una innovació pedagògica social i significativa.

Una altra acció, exposada per Meneses i Mominó (2008), es basa en les experiències educatives integrades en què l'escola col·labora amb agents de l'entorn escolar per identificar els problemes educatius i cercar possibles solucions i fórmules per enfrontar-los. La intervenció conjunta ajuda als i les joves de contextos segregats a reduir la desmotivació, l'AEP i l'absentisme. És una pràctica no exempta de dificultats que requereix la implicació de les administracions públiques i d'un projecte ben estructurat per part del centre educatiu.

Definitivament, la clau rau en tenir present a qui va dirigida l'acció educativa i prendre mesures efectives, tal com afirma Gandullo (2016), directora d'un centre educatiu que participa en un projecte internacional que lluita contra la segregació i l'AEP. L'autora exemplifica un llarg llistat de mesures que ajuden als centres escolars en situació alarmant de segregació escolar i amb alumnat en risc d'AEP, entre les quals destaca: conèixer els pensaments i dificultats dels i les joves; tenir uns tutors de referència per parlar sobre allò que els preocupa; augmentar la motivació, l'autoestima, la confiança en les seves possibilitats; mostrar exemples d'alumnes que hagin superat la situació amb èxit; i sobretot, fer conscients als i les joves del seu paper dins de la societat del futur.

3. Marc analític i enfocament metodològic

La present investigació se centra en l'àmbit de la segregació, que té implícita una gran quantitat d'enfocaments, inabastables per exposar-los en una recerca de TFG, fet que obliga a establir uns paràmetres que permetin tractar el tema d'una forma concreta, si més no, proporcionar una visió contextualitzada en un espai i temps que permeti reflexionar i ajudi tant als professionals de l'educació com a qualsevol destinatari interessat que faci ús del document.

Així doncs, per situar el punt de partida, la intenció d'aquest TFG serà donar resposta a la pregunta de: *Quins impactes genera l'escolarització socialment desequilibrada, és a dir, els processos de segregació escolar, en el desenvolupament de trajectòries educatives exitoses per part dels i les joves que assisteixen a aquests centres?*

3.1. Objectius

Per cercar una resposta a la problemàtica present en molts contextos arreu de Catalunya, es precisa focalitzar la mirada en l'escola catalana, d'on es recolliran dades de dos col·legis ben diferenciats pel que fa als perfils socials del seu alumnat, als recursos que disposen i les seves necessitats a l'hora d'impartir les formacions.

Per una banda, una de les escoles està catalogada com de molt alta complexitat, segregada completament de la xarxa escolar, pateix l'absentisme del seu alumnat i la seva composició és homogeneïtzada. L'altra, està situada en un barri benestant de la ciutat de Barcelona, té una composició social heterogènia, no pateix el fenomen de l'absentisme ni es considera una escola segregada de la xarxa.

La comparació entre les dues escoles servirà com a recurs per a investigar sobre els impactes que es generen en la societat a partir del fenomen de l'escolarització socialment desequilibrada. Tenint present aquest fet, l'objectiu general que es desprèn del TFG és:

1. Analitzar els efectes de la segregació escolar en el desenvolupament socioeducatiu dels i les alumnes que la pateixen.

A partir de l'objectiu general s'emeten els següents tres objectius específics, més concisos i lligats amb la situació contextual, a escala social i acadèmica, dels i les joves que formen part de la composició social de les escoles investigades:

- 1.1 Indagar els impactes de l'escolarització socialment desequilibrada en els i les joves en l'evolució del seu aprenentatge.
- 1.2 Valorar la relació existent entre el fenomen de la segregació escolar i l'abandonament escolar prematur.
- 1.3 Observar els mecanismes dels centres davant l'escolarització desequilibrada.

3.2. Enfocament metodològic

La recerca de la resposta dels objectius presentats dins d'aquest TFG requereix una investigació qualitativa, que segons Guerrero (2016), és aquella encarregada de comprendre i interpretar des del punt de vista dels participants, de les seves experiències i de la percepció de la seva pròpia realitat. Precisament, allò que donarà més pes i importància a la investigació seran les

vivències personals d'aquells agents que es troben immersos en el context i n'experimenten el fenomen, essent extern el paper de l'investigador, ja que no forma part de la comunitat ni de la mostra investigada, per tant, serà un mer intèrpret i observador, que intentarà comprendre i transmetre allò que s'investiga.

Atès que els objectius del TFG es troben immersos en una recerca de caràcter social, el disseny metodològic ha de ser capaç de donar resposta a la pregunta d'investigació, i per tant, per al seu correcte desenvolupament, requereix situar-s'hi dins d'una aproximació etnogràfica per explorar la construcció social de les identitats, i que permetrà la descripció de la segregació i la interpretació dels comportaments d'una població escolar concreta que es veu afectada pel fenomen. Altrament, Díaz (2017) afirma que els estudis qualitatius no vetllen per una mesura numèrica, sinó per indagar en les expressions culturals i socials que es produeix mitjançant les interpretacions derivades de l'observació dels individus en el seu context. Per tant, arran de les seves idees i dels objectius que marquen la investigació, el procés qualitatiu queda indicat com el més adient per a obtenir els resultats òptims.

La selecció dels instruments ha d'estar orientada i fer factible la tècnica qualitativa emprada per al desenvolupament de la recerca, en tant que ha de permetre explorar en profunditats els dos contextos seleccionats per a l'estudi. Així doncs, s'han pres com a instruments per una banda l'observació dels comportaments, actituds i formes de relacionar-se dels i les alumnes de cicle superior a les dues escoles; per l'altra banda, s'han construït unes entrevistes específiques dirigides per als i les professionals de l'educació que treballen als centres escolars objecte d'estudi, com també unes altres per a les famílies dels i les joves que estudien en aquestes escoles.

Segons Guerrero (2016), l'observació és considerada la base del coneixement científic i s'ha de percebre com l'eix que configura qualsevol investigació qualitativa, per tant, esdevé en una eina imprescindible i recomanada en recerques d'aquesta índole. Tanmateix, s'ha de seleccionar intencionadament la mostra amb la finalitat d'extreure tota la informació possible que aportï pes al tema que persegueix la investigació.

Prenent de referència la idea de Guerrero, dins d'aquesta investigació, ha estat necessària l'observació activa del funcionament d'ambdues escoles, per tal de valorar els mecanismes que s'empren per a reduir les contrarietats que poden influir en l'educació acadèmica dels infants i en la seva forma de socialitzar i percebre el món. Així mateix, ha contribuït per a valorar el clima de l'aula amb l'objectiu de relacionar-lo amb un dels impactes que comporta la segregació com és l'abandonament escolar prematur. El procés d'observació s'ha produït amb una visita a cada una de les escoles durant un matí sencer, sense interferir en el seu funcionament, i analitzant qualsevol detall conductual que aportï informació sòlida a la investigació.

Amb referència a les entrevistes, són definides per Guerrero (2016) com la forma en què un entrevistador extreu informació a un entrevistat a través d'una interacció, de manera estructurada perquè les preguntes estan definides i no són modificables.

En dependència del destinatari (els i les mestres o les famílies) l'estructuració i les preguntes estan orientades en indagar en unes temàtiques en concret, les quals són detallades a mode resum en el següent quadre:

Guió entrevista als i les mestres (Vegeu annex 2)	Guió entrevista a les famílies (Vegeu annex 3)
Presentació del projecte	Presentació del projecte
Tipus de centre i la seva composició	Situació particular i relació amb el centre educatiu
Segregació escolar i AEP	Coneixement dels conceptes
Els i les alumnes i les seves característiques	Dades familiars
El centre d'ensenyament i els seus mecanismes didàctics	Espai per expressar quelcom de rellevància
Espai per expressar quelcom de rellevància	

La situació de pandèmia obliga a mantenir la distància i a fer ús de la tecnologia emprant l'aplicació de Google Forms, perdent la possibilitat de fer un registre auditiu, però mantenint la recollida de dades en un format escrit.

Així doncs, són entrevistes estructurades, que ofereixen un cert marge per respondre de manera oberta, i que al final inclouen un espai per a explicar allò que es consideri rellevant per als destinataris. L'objectiu és entrevistar a deu persones que tenen una part de responsabilitat en els processos de formació acadèmica dels i les joves. Per una banda cinc que treballen en un context de perfil social de classe treballadora, i per l'altra, cinc que ho fan en un context de perfil social de classe mitjana. Així mateix, entrevistarem a cinc famílies de cada un dels centres, per obtenir una visió ampla segons el perfil socioeconòmic dels i les joves. Aquesta tècnica ens permetrà conèixer la percepció des de diferents eixos educatius, formatius i socialitzadors sobre els impactes que genera l'escolarització socialment desequilibrada en els infants.

Les dades tant de les observacions com de les entrevistes, considerades com a instruments d'obtenció d'informació, s'han relacionat i analitzat amb els objectius a partir de la selecció de factors que intervenen a l'hora de cercar-ne una resposta i d'indicadors que permetin mesurar les variables. Els resultats s'han plasmat en una graella d'anàlisi que permet una visió general dels passos que ha seguit la investigació per analitzar-ne els resultats (vegeu annex 4).

3.3. Tractament de la mostra

La mostra que se selecciona és la no probabilística, seguint l'exemple exposat per Otzen i Manterola (2017), que emmarquen la idea sobre la selecció no probabilista, com la que es du a terme en l'estudi, la qual permet a l'investigador escollir els subjectes d'estudi d'acord amb les seves característiques intrínseques. Les característiques pròpies d'aquest TFG, encarregat d'analitzar una situació complexa i comú en una gran quantitat de territoris, especialment en aquells socialment més desfavorits, centra la problemàtica de la segregació en dos llocs concrets en un temps determinat. Aquesta situació propicia la necessitat de seleccionar una representació mostral que representi les característiques pròpies dels territoris i les seves similituds amb altres, encara que no permetin dur a terme una generalització al total de la població, ja que se sobreentén que representa un espai i temps específics.

Per seleccionar les dues escoles, el perfil de la població de les quals són d'interès per als objectius de l'estudi, es produeix una tècnica de mostreig no probabilístic intencional, descrita per Otzen

i Manterola (2017) com aquella que permet seleccionar la mostra segons les característiques de la població, i que es du a terme en aquelles investigacions en què els recursos econòmics i la necessitat d'eficiència en un període curt de temps ho requereixi.

En aquest sentit, l'investigador que ha tingut a l'abast la possibilitat d'accedir a diferents centres, ha acabat seleccionat dos ben diferenciats. Així doncs, tenim uns participants de la investigació provinents de dues escoles d'entorns socials oposats, la qual cosa permetrà la visió de la problemàtica de la segregació a partir de si es viu en la mateixa pell o en la que n'és aliena. Atesa la situació pandèmica de la Covid-19, es facilitarà la presa de dades, sempre que es pugui i no minvi la qualitat de la producció, a través de dispositius electrònics per evitar, en la mesura del possible el contacte físic. A la taula següent, es presenten les dades descriptives dels dos centres i la justificació de la seva elecció com a mostra.

Centre educatiu	Descripció dels trets més característics	Justificació de la seva tria
Escola " T" (Sabadell)	És una escola d'una pública sola línia pedagògica, treballen per cicles i la seva metodologia i PEC han canviat fa quatre anys, que varen començar a treballar per projectes, intentant introduir la innovació a l'escola per combatre l'absentisme i les dificultats d'aprenentatge que presenta el seu alumnat. La cohesió social dins del centre esdevé un problema de convivència, fins al punt que els problemes de fora de l'escola entre les famílies tenen repercussió dins d'aquesta. La seva composició social està configurada majoritàriament per persones d'ètnia gitana, seguida de persones del Magreb. També d'altres regions del món, sense destacar-ne cap. Treballa amb matrícula viva tot el curs. Previsiblement, molt del seu alumnat es troba en una situació de risc d'AEP i d'exclusió social.	Aquest centre és el clar exemple de segregació escolar, on les famílies autòctones i de classes mitjanes que viuen al barri eviten matricular els seus fills per evitar el contacte amb determinats perfils socials, produint-se un efecte fugida cap a les escoles concertades o privades. A més, hi trobem dos fets que són interessants d'investigar: per una banda, el rebuig de l'alumnat cap a la cultura escolar, malgrat que el professorat present se centri a adaptar tot el que poden els ensenyaments perquè assoleixin les competències presents al currículum i que n'haurien d'adquirir en acabar l'etapa. Per l'altra, les dificultats amb què es troba la direcció del centre per mantenir un professorat estable, ja que també es produeix efecte fugida en aquest sentit, i que per tant, ens permetrà conèixer una visió sincera de la situació laboral que tenen i també dels prejudicis o no que poden generar envers el context.
Escola " SM" (Barcelona)	Es tracta d'una escola pública de dues línies pedagògiques, que treballen per cursos, i la seva metodologia es basa en una educació tradicional, encara que en els darrers anys han anat introduint de manera gradual els treballs per projectes. És un centre on la participació i col·laboració de les famílies i les activitats del centre és molt bona, fins al punt que l'AMPA s'encarrega d'elaborar el blog de l'escola i ajuda en les tasques de les seves xarxes socials. La composició social del centre és heterogènia, trobant tant perfils autòctons com de persones migrades de qualsevol indret del món. Disposa de serveis de reforç que ajuden a l'alumnat que es pot trobar amb dificultats per aprendre, i ho ofereix com a extraescolar. Quan detecten casos d'alumnat amb dificultats per aprendre, no dubten en parlar amb les famílies i treballar de manera conjunta per a superar la dificultat del moment.	Aquest centre és tot l'oposat a l'altre, fet que ens ajuda a observar i analitzar com afecten les trajectòries dels i les joves segons si pertanyen a una escola segregada de la xarxa o no. Així mateix, podrem comparar i valorar la relació que hi ha entre la segregació i l'AEP, puix aquest centre no està segregat ni previsiblement té un nombre important de joves en risc d'AEP. Per últim, com que té una situació més fàcil de dirigir en comparació amb l'altra escolar, ens permetrà conèixer com tracten els possibles casos, que suposem seran aïllats, d'AEP.

4. Resultats

La secció següent exposa l'anàlisi dels resultats obtinguts a la investigació, a partir de la informació presa mitjançant les estratègies explicitades al llarg de la recerca. Concretament, l'element central d'aquesta anàlisi està vinculat a l'afectació de la segregació escolar al desenvolupament socioeducatiu dels infants, des dels orígens del fenomen i les implicacions en el seu aprenentatge, fins als mecanismes a l'abast de les escoles per fer-ne front. Autors com Guerrero (2016), consideren aquesta etapa com la més important dins d'un procés d'investigació on cal reduir, categoritzar, sintetitzar, clarificar i comparar la informació per obtenir una mirada real del tema d'estudi. (Per conèixer el com s'ha desenvolupat la fase d'anàlisi vegeu annex 5).

L'estructura de la descripció dels resultats es divideixen quatre apartats, i en cada un d'ells es tracta en profunditat el sentit clau dels diferents objectius de la recerca.

En el primer punt, es profunditza en quins són els efectes més palpables de la segregació en les escoles, tenint en compte la premissa de l'origen socioeconòmic i cultural de les famílies. Segons Alegre (2010), les famílies més benestants fugen dels centres amb descomposició desfavorida, produint-se una retroalimentació de les dinàmiques que fan augmentar la segregació de la xarxa escolar.

En el segon punt, es fa èmfasi en els impactes de la segregació en els aprenentatges dels i les joves estudiants. Castejón et al. (2020), afirmen que les trajectòries educatives exitoses es veuen afectades per les interaccions dels i les joves amb les seves famílies, companys i companyes de classe i el seu professorat. Així doncs, la segregació escolar acaba fent coincidir determinats perfils en una escola, on les oportunitats de l'alumnat es poden veure minvades per les percepcions del professorat, els vincles relacionals i la manca d'identificació amb la cultura escolar.

En el tercer punt, es tracten els temes que relacionen la segregació escolar i l'AEP. Segons Ferrer et al. (2018), en els centres escolars segregats de la xarxa, tant les famílies com el professorat tenen unes expectatives baixes sobre les possibilitats d'accedir a superiors del seu alumnat, i alhora, les probabilitats de repetir curs es multipliquen per quatre en comparació amb escoles que no pateixen el fenomen de l'escolarització socialment desequilibrada.

Finalment, es presenten els mecanismes i estratègies dutes a terme pels centres educatius per reduir les desigualtats i combatre tant la segregació com l'AEP. Gandullo (2016), exposa que per reduir el nombre de joves en risc d'AEP calen introduir canvis en les relacions de l'escola amb les famílies i els i les alumnes per tal de trencar amb els prejudicis preestablerts, com també reforçar la motivació per aprendre que permetin millorar el funcionament de les aules.

4.1. Efectes de la segregació escolar en el desenvolupament socioeducatiu

En aquesta secció, s'analitzen els efectes de la segregació escolar pel que fa al desenvolupament socioeducatiu. Particularment, es presenten els motius de les famílies entrevistades a l'hora de triar els centres que han estat objecte de la investigació, la qual cosa permet identificar com el perfil social i econòmic influeix en els processos i acaba configurant una composició escolar homogeneïtzada. A més, arran de les observacions a l'aula es descriuran els vincles relacionals a les aules segons si l'escola és segregada o no. Per últim, es mostraran i valoraran les

percepcions dels i les mestres sobre la composició social dels centres en els quals exerceixen la tasca docent.

El supòsit d'Alegre (2010), situa com a punt d'origen de la segregació escolar els processos de tria d'escola i les estratègies que empren les famílies segons la seva pertinença a una classe social, ja que donen prioritat a unes o altres necessitats. Els resultats extrets de les entrevistes a les famílies demostren la teoria exposada per Benito et al. (2007), que declaren que aquelles amb un perfil socioeconòmic més elevat, prioritzen en l'elecció del centre aspectes com el PEC o haver estat alumne, mentre que les pertanyents a la classe treballadora donen més importància a la proximitat. Aquest aspecte de l'estudi, basat en 10 entrevistes a famílies pertanyents a dues escoles ben diferenciades pel que fa a l'origen social, cultural i econòmic, registra els resultats següents:

Les famílies de l'escola segregada (a partir d'ara escola T), prefereixen la proximitat al centre perquè els permet optimitzar el temps quan han de marxar a treballar, permet la possibilitat que els seus fills i filles vagin sols a l'escola i els suposa un estalvi en costos de transport. Així mateix, una de les famílies destacava que la facilitat de matriculació del centre (oberta tot l'any) va resultar clau per a triar-la, doncs no tenia cap opció abastable més. També, recalaven constantment el fet de tenir gran part de la família cursant els estudis primaris a l'escola, fet que proporcionava per una banda tranquil·litat, i per l'altra facilitat organitzativa per portar o recollir els infants del centre.

En el cas de les famílies de l'escola no segregada (a partir d'ara escola S), les seves prioritats rau en la necessitat de què l'escola disposi d'un projecte educatiu de centre (PEC) interessant, motivador, engrescador i innovador, que permeti brindar als seus infants una educació d'acord amb les seves preferències, les quals les cataloguen com de qualitat. En cap cas destaquen com a motiu de tria la proximitat a l'escola, de fet, tan sols una de les famílies viu al mateix barri, però no els suposa cap problema el fet de traslladar-se cada dia. Tanmateix, algunes de les famílies explicaven com elles mateixes havien estat alumnes del centre, la qual cosa els proporcionava una confiança, a l'hora que volien prosseguir amb una tradició.

Amb aquestes dades, s'acompleix el raonament de Benito et al. (2007) sobre les motivacions de tria d'escola, en què les famílies amb un capital instructiu elevat es preocupen més per com treballa el centre educatiu mentre que les famílies de classe treballadora prioritzen en la proximitat.

	Proximitat	Parents	PEC	Antic alumne	Places disponibles
Escola T	3	1	0	0	1
Escola S	0,5	0	3,5	1	0

Respostes de les famílies al motiu de la tria de centre. Font d'elaboració pròpia. Catalunya, 2021.

Un altre punt d'interès d'aquesta recerca és conèixer com són els vincles relacionals dels i les joves estudiants a l'aula, en concret a l'hora de treballar en grups cooperatius. Ferrer-Esteban (2015) la funció d'aquesta tipologia de treball a l'aula és implicar activament a tots els integrants del grup i fomentar l'intercanvi de coneixements entre els i les estudiants amb la finalitat d'assolir uns aprenentatges a partir de l'heterogeneïtat del grup, les diverses habilitats i bagatges cognitius. Tot seguit s'exposen les observacions a les dues escoles, en les quals es mostren les diferències de funcionament d'aquesta tipologia d'agrupació en dependència si

l'escola és o no segregada, principalment per la no possibilitat de crear grups heterogenis que facilitin l'aprenentatge entre companys.

Per una banda, a l'escola T, es detecten dificultats a l'hora de la creació dels grups, la més clara de totes és que els i les alumnes que provenen de diferents ètnies no volen treballar conjuntament. En un primer moment s'intenta convèncer a l'alumnat dels beneficis que els reporta conèixer-se, se'ls expliquen els objectius, s'inicia l'activitat, però ni ben començada s'ha d'anul·lar i fer una tutoria d'urgència derivada dels conflictes generats en dos grups de treball. Mentrestant, a l'escola S, no es detecten comportaments de rebuig en les diferents agrupacions de treball creades, sí que se senten algunes queixes sense rellevància sobre preferències de treballar amb altres persones, però l'activitat es pot dur a terme amb normalitat i es compleixen els objectius de la proposta.

Finalment, dins de la secció sobre els efectes de la segregació escolar en el desenvolupament dels infants, a l'estudi l'interessava la percepció dels i les mestres pel que fa als perfils socioeconòmic i cultural de les famílies del centre. Les opinions dels professionals són rellevants en el sentit que acaben generant expectatives positives o negatives com també prejudicis o imparcialitat. Tarabini (2013), assevera que l'estatus socioeconòmic i cultural dels i les estudiants determina les expectatives del professorat, amb la tendència a creure que els perfils d'estatus elevats tenen més talent i capacitat cognitiva, obviant les habilitats inherents a la persona independentment del seu origen.

Durant les entrevistes als i les mestres sobre la percepció de l'origen socioeconòmic i cultural de les famílies del seu alumnat s'extreuen unes dades que permeten confirmar l'afirmació de Tarabini (2013), doncs a l'escola S, el professorat s'estén en detalls i lloances cap a les famílies, i en els esforços econòmics que en fan algunes per oferir als seus infants una educació de qualitat, segons el parer dels entrevistats. Com a fet que crida l'atenció, destacar que en dues entrevistes d'aquesta escola, situada en una zona d'un poder adquisitiu elevat, l'entrevistat indica que el perfil predominant al centre són famílies de classe treballadora, contràriament al que afirmen la resta d'entrevistats i les mateixes observacions de l'investigador. Per altra banda, a l'escola T, totes les entrevistades coincideixen en què l'escola té uns perfils molt concrets i particulars, que configuren una escola homogeneïtzada de persones de classe treballadora. Pel que fa a les reaccions a l'hora de respondre, a excepció d'una de les persones, que per altra banda té un lloc de responsabilitat a l'escola, es despenia un cert to derrotista i despectiu cap a la cultura predominant, com si res de profit es pogués extreure dels estudiants d'aquell context.

4.2. Impactes de la segregació escolar en l'evolució de l'aprenentatge

En aquest apartat, s'indaguen en els impactes que es generen en l'evolució de l'aprenentatge dels infants, i que a conseqüència de la segregació escolar (causa de desigualtat educativa), poden produir-se repercussions en les trajectòries educatives, impossibilitant la formació competencial dels alumnes del futur, fet que preocupa especialment a les famílies dels contextos més desfavorits. I és que és inherent, tal com mostren Castejón et al. (2020), les oportunitats a les quals tenen accés els i les joves venen condicionades pel seu origen, les possibilitats d'adquirir capital cultural i els obstacles que es troben al llarg de tota la seva trajectòria educativa.

A l'hora d'entrevistar les famílies de l'escola T, les opinions sobre els coneixements competencials dels seus infants són molt dispars: perfils conformistes, els quals conceben que els seus fills i filles tenen més coneixements que ells i ja n'és suficient; perfils amoïnats perquè comparen amb coneguts i familiars d'altres escoles i perceben que el nivell competencial és molt baix o insuficient; i per últim, aquells que creuen que el prioritari és la formació actitudinal que permeti la millora de la cohesió al barri. En canvi, les famílies de l'escola S, de manera unànime estan satisfetes amb l'evolució de l'aprenentatge dels seus infants, i fins i tot, es sorprenen per la capacitat de pensar, decidir i actuar que tenen els seus fills i filles en la vida quotidiana.

Segons Mateo (2010), la tasca del professorat és essencial per assolir els objectius del coneixement competencial a qualsevol etapa educativa, i han de guiar, estimular i personalitzar els aprenentatges per tal de satisfer les necessitats educatives del seu alumnat. Aleshores, si relacionem aquesta idea, amb l'exposat al punt anterior sobre la percepció del professorat sobre la composició social del centre, i les expectatives que tenen sobre el seu alumnat, de les quals es parlarà més endavant, s'acompleix la teoria de Castejón et al. (2020) sobre l'afectació de l'origen social de l'individu i les barreres que es troba durant el seu cicle d'aprenentatge.

Un altre factor condicionant de l'evolució de l'aprenentatge i que complementa la formació reglada és la participació en activitats extraescolars, les quals, segons Carrasco (2008) permeten adquirir capital cultural, encara que per fer-ho requereixen d'una situació econòmica que permeti fer un trasbals i una posterior internalització.

En l'anàlisi de les entrevistes, en sorgir el tema de la formació complementària, es tornen a percebre i es reafirmen com les diferències socials marquen el destí dels i les joves, en dependència del seu context. A l'escola T, els infants que fan alguna activitat escolar és gràcies a associacions que compten amb personal voluntari i que reben subvencions, les quals no estan garantides, i per tant l'accés tampoc. Tanmateix, a l'estudi s'ha comprovat que hi ha famílies que no contemplen la possibilitat d'accedir-hi pels costos que suposaria a l'economia familiar, i d'altres que aprofiten les relacions amb persones del seu país d'origen per fer activitats pel seu compte, que si bé és poden contemplar com a constructives per a la cohesió de la societat. D'altra banda, a l'escola S existeix una realitat completament oposada. Els infants d'aquesta escolar fan més d'una activitat extraescolar a la setmana, i en tots els casos, una és l'aprenentatge d'una llengua estrangera i l'altra acostuma a ser o bé un esport (futbol, natació o hípica), o bé una activitat artística (música, pintura o dansa).

Les dades exposades mostren com les diferències entre els infants d'una escola segregada i una que no ho és pel que fa a l'evolució del seu aprenentatge i l'accés al coneixement. Són diferències que magnifiquen les desigualtats. Aquest estudi ha volgut centrar l'atenció en l'expressió oral i escrita dels infants dels dos entorns, tenint la premissa que és una competència transversal i necessària en totes les branques del coneixement. Per fer-ne una comparació, es van proposar dues activitats: escriure una carta de comiat, on es convidava a un acte de l'escola a un mestre en pràctiques que ja finalitzava la seva estada al centre (vegeu annex 6) i debatre quines accions es podien dur a terme per a reciclar de manera activa a casa.

Pel que fa a les expressions escrites, tenint sempre present que són alumnat de cicle superior, es perceben moltes diferències de nivell. A l'escola T, l'alumna no ha fet servir la llengua vehicular de l'educació a Catalunya, perquè en nombroses ocasions ha remarcat que no li agrada i que no se sent còmoda expressant-s'hi en català. Se li ha permès fer la redacció en castellà.

Malgrat això, s'observen un gran nombre d'errades ortogràfiques, de cohesió i d'ordenació de les idees, així com curiosament moltes interferències i nombroses expressions habituals a l'expressió oral. No fa usos d'accents, ni de signes de puntuació, com tampoc distinció entre lletres majúscules i minúscules. En el cas de l'alumna de l'escola S, que tampoc té com a llengua materna el català, ha estat capaç de fer una redacció coherent, sense quasi errades ortogràfiques, fent ús dels signes de puntuació i una estructuració de les idees del missatge clara.

Està clar que l'objectiu de la recerca no és avaluar a aquestes dues nenes, sinó comparar les diferències de nivell de dues alumnes de la mateixa edat, però amb dues realitats diferents. Amb l'anàlisi d'aquests dos textos, certifiquem allò que mostra Albaigués et al. (2016), qui elaborà un gràfic a partir de les dades dels informes PISA amb les qualificacions de les competències científica, lectora i matemàtica, on es ratificava que els i les alumnes de perfils socioeconòmics i culturals baixos obtenen menys puntuació que els perfils d'estatus alt.

Pel que fa a l'observació del debat sobre el reciclatge, que permet a l'investigador comprovar les formes d'expressió oral, a l'escola T un gran nombre d'alumnes no emprà la llengua vehicular de l'escola, fan ús de paraules malsonants, i com a curiositat, només un parell reciclen a casa, uns quants no participen en el debat, però molts en parlen de manera despectiva sobre la necessitat de reciclar per reduir el consum i la producció de materials contaminants i perjudicials per al nostre planeta. Mentrestant, a l'escola S quasi tots els i les alumnes participen en el debat, exposen les seves accions per reciclar amb un llenguatge formal i coherent, són coneixedors del fenomen i fan propostes per millorar la situació actual com portar l'esmorzar en envasos reutilitzables o crear un espai de reciclatge dins de l'escola.

Amb això, no només es pot valorar l'expressió oral que era l'objectiu de l'observació del debat, sinó que també com la vida familiar i l'educació que es rep a l'entorn de socialització primària té efectes en l'evolució de l'aprenentatge. Segons Mateo (2010), per esdevenir individus competencials, la responsabilitat no rau únicament en l'escola, ja que a l'hora de transferir coneixements, especialment aquells relacionats amb el desenvolupament de les destreses orals, és clau la influència dels familiars.

Un darrer punt a tractar sobre els impactes de la segregació i l'evolució de l'aprenentatge dels i les alumnes se centra en les expectatives, favorables o no, per part del professorat. Rosenthal i Jacobson (citats per Ballestín, 2010) en les seves investigacions a escoles van determinar que el grau d'èxit acadèmic dels i les alumnes depenia de les expectatives del professorat, i a la forma de com les transmeten. En aquesta mateixa línia d'investigació, Ballestín afirma que les expectatives docents acostumen a estar condicionades per la grandària de l'esquerda entre la cultura de l'escola reflectida en el professorat i els orígens socioculturals de l'alumnat.

Els resultats de les entrevistes al professorat mostren de manera unànime l'existència d'una comunicació activa pel que fa al futur de l'alumnat, ja que tots han mantingut converses relatives als interessos i projectes de futur dels i les joves, però també de la necessitat d'assolir un bagatge cultural i competencial. No obstant això, en valorar la visió que tenen sobre el futur dels i les joves, i la seva acció com a professionals de l'educació per reconduir els perfils més desfavorits de la societat o en perill d'AEP, les respostes varien segons l'escola on treballa el professorat.

Per una banda, a l'escola T, el professorat opina que els i les alumnes mostren perfils conformistes, amb poca percepció de la realitat, i que com a objectiu es marquen reproduir les

feines dels progenitors. Dins d'aquesta realitat, perceben com a molt complicat o impossible canviar el futur dels seus alumnes, i per tant, les seves expectatives no són favorables envers el seu alumnat. Per altra banda, a l'escola S, dues de les persones entrevistades no han respost sobre la percepció del futur dels seus alumnes, però la resta de respostes mostren una visió positiva, amb alumnes molt motivats i perspectives de futur elevades. A més, com a professionals de l'educació admeten que lluiten amb molta intensitat per ajudar-los a perseguir allò que volen aconseguir i que insereixen molts esforços per continuar motivant l'aprenentatge dels i les joves.

4.3. Relació entre segregació escolar i AEP

En aquest punt, l'estudi pretén relacionar les escoles investigades amb dos factors educacionals: les expectatives per part de les famílies i del professorat d'assolir estudis superiors, i el funcionament de les aules. L'objectiu és valorar la relació entre el fenomen de la segregació escolar i l'AEP.

Quan es tracta el tema de l'educació dels infants és important reconèixer que és una responsabilitat compartida entre les famílies i l'escola, on les expectatives que es generin influenciaran el progrés de l'aprenentatge i les decisions que prenguin en el futur. Per tant, ambdós agents han de participar activament en els processos educatius i han d'afavorir-ne l'evolució mitjançant les tècniques i estratègies adequades però sobretot mantenint una comunicació fluida. Domínguez (2010), considera el procés educatiu com una tasca comuna entre les famílies i el centre educatiu, en el qual es requereix la participació d'ambdues parts, i la construcció d'un vincle relacional amb l'objectiu d'aconseguir un desenvolupament educatiu i personal exitós. Arran d'aquesta idea, l'estudi ha indagat en com recolzen les famílies en les tasques escolars dels infants, en quin és el grau de participació en les activitats que organitza el centre escolar, quin és el nivell d'estudis dels progenitors i quines expectatives tenen els i les mestres sobre el seu alumnat per cursar estudis superiors, tenint present, com al llarg de tot l'estudi, que les dues escoles investigades pertanyen a contextos d'origen socioeconòmic oposat.

El suport dels familiars en les tasques de l'escola és important per al desenvolupament cognitiu i actitudinal dels infants. Fernández-Freire et al. (2019), avala que els alumnes, quan duen a terme les tasques de l'escola amb la companyia i ajuda dels seus familiars, adquireixen hàbits d'estudi, construeixen rutines de treball i són capaços d'autoregular-se amb facilitat.

En preguntar a les famílies, els resultats que s'han extret de les entrevistes no són suficients per determinar si ajuden a reduir o no l'AEP, per una banda perquè hi ha molta igualtat en les respostes independentment del centre educatiu, i per consegüent del context; i per l'altra, el fet d'haver comptat amb una mostra molt reduïda no permet identificar, en aquest paràmetre en concret, quina és l'afectació real. No obstant això, es presenten les dades recollides:

Suport de les famílies en les tasques escolars			
Escola T		Escola S	
Sí que reben suport	No reben suport	Sí que reben suport	No reben suport
3	2	4	1

Respostes de les famílies sobre el suport en les tasques escolars. Font d'elaboració pròpia. Catalunya, 2021.

Pel que fa a l'acompanyament i participació en les activitats proposades per l'escola, Domínguez (2010) defensa la construcció d'un vincle de col·laboració entre les famílies i les escoles per tal d'afavorir l'èxit acadèmic de l'alumnat, i que esvaeixi la creació de prejudicis per desconexença, el sorgiment de conflictes o la proliferació de desavinences que afectin els aprenentatges dels alumnes.

En termes de participació en els esdeveniments que organitza el centre educatiu, quan s'ha preguntat a les famílies, tant les de l'escola T com les de l'escola S han respost afirmativament de manera unànime. Tanmateix, calen remarcar uns detalls en les respostes que marquen la diferència de la perspectiva:

Per una banda, a l'escola T, dues de les famílies remarquen la participació única i exclusiva de les mares, mostrant un comportament intrínsec del context, el qual no és objecte d'aquest estudi, però que serveix per evidenciar un tret característic de la composició social del centre. De la resta de famílies, dues sempre hi participen, i una altra ho fa quan pot. Per l'altra, a l'escola S, es percep una reducció notable de les activitats que produeix l'escola i requereixen la participació de les famílies, doncs fins a tres de les entrevistades, troben a faltar l'organització d'esdeveniments, encara que comprenen que la causa de la reducció no és cap altra que la pandèmia de la Covid-19, i que en un futur la situació canviarà. Les altres dues famílies van respondre que sempre participen, sense introduir cap altre comentari. Així doncs, es pot observar com totes les famílies estan disposades a participar, amb un sentiment més o menys efusiu, la qual cosa permet als centres adquirir un avantatge per enriquir els vincles relacionals i per tant, disposar d'una oportunitat extra per a la conducció d'un procés educatiu exitós.

En indagar sobre un altre condicionant de l'AEP, el capital educatiu dels progenitors, la literatura especialitzada destaca una influència i relació entre el nivell d'estudis dels progenitors i aquell que tindran els seus fills i filles en el futur. Subirats (2010) demostra que el nivell social de la família és un condicionant sobre la possibilitat d'assolir estudis superiors, i encara que no sigui determinant, perquè el mateix estudi exposa que cada cop hi ha més accés per part de les famílies de classe treballadora, encara hi existeix una desigualtat elevada.

La recollida de resultats de les entrevistes a les famílies d'ambdues escoles ratifiquen la desigualtat existent entre elles pel que fa al nivell d'estudis. A tall de resum, a l'escola S, considerada de classe mitjana – alta, la totalitat de les famílies entrevistades disposen d'estudis universitaris, mentre que a l'escola T, de classe treballadora i segregada de la xarxa escolar, els perfils són molt variats tal com mostra la taula següent:

Nivell d'estudis finalitzats de les famílies de l'escola T						
Nivell estudis / Progenitors	Sense estudis	Educació primària	ESO	Batxillerat	FP	Universitaris
Mare	0	3	1	1	0	0
Pare	1	1	1	0	2	0

Respostes de les famílies de l'escola T. Font d'elaboració pròpia. Sabadell, 2021.

Com a dada a destacar, s'observa que en quasi totes les famílies de l'escola T, els dos progenitors formen part del gruix de població que es considera afectat per l'AEP, una realitat completament oposada a la que es viu a l'escola S, i que afecten les expectatives sobre l'èxit acadèmic de l'alumnat, tant per la banda de les famílies com per la del professorat.

Lligant amb el paràgraf anterior, Tarabini (2017) exposa que el professorat no és neutral i atribueix talents i capacitats diferents al seu alumnat, sempre condicionats per l'estructura del currículum, però sobretot influenciats per l'origen socioeconòmic i cultural de les famílies com també pel seu capital educatiu.

Durant el procés d'investigació, s'ha detectat que molts dels i les mestres entrevistats, sense diferències destacables segons l'escola on treballen, desconeixien el veritable significat de l'AEP, doncs molts pensaven que consistia en no acabar l'etapa de l'ESO, en comptes de no assolir estudis superiors. Malgrat la percepció errònia del concepte, si que coincidien en les respostes per descriure quins perfils són els habituals a l'hora d'engrandir les estadístiques de persones que no assoleixen els estudis superiors. Segons el professorat entrevistat, independentment de l'escola on treballa, el perfil de l'alumnat que no aconsegueix cursar estudis superiors són els provinents de famílies d'origen sociocultural i econòmic baix, els progenitors dels quals disposen de poca formació acadèmica. A més, destaquen unes conviccions clares entre tots ells: l'atribut de l'origen ètnic influencia en la percepció de les possibilitats de l'alumnat, sorgint expectatives més favorables cap a l'alumnat autòcton; culpabilitzen a les famílies dels i les alumnes quan sorgeix una situació d'AEP; no existeix cap mena d'autocrítica ni objectivitat en les respostes.

Per tant, s'obtenen una sèrie de resultats que reflecteixen els prejudicis i la construcció estereotipada del professorat sobre els perfils socials, que si bé per la mida de la mostra no són generalitzables s'acosten a la idea de Tarabini (2017) i compartida per Ballestín (2010), constatant que el professorat inconscientment divideix el seu alumnat segons el seu origen socioeconòmic i ètnic, i en cas que provenguin de famílies de classe treballadora construeixen expectatives més baixes, els proporcionen menys feedbacks i activitats de baixa dificultat construint una barrera que els impossibilita augmentar el nivell acadèmic.

Finalment, per respondre als objectius de la recerca era necessari observar el funcionament de les aules dels dos centres d'estudi, els quals disposen d'una composició social oposada. Benito (2017), parla de l'efecte composició, com un fenomen que implica conseqüències significatives en els rendiments acadèmics en dependència si el centre escolar és socialment afavorit o no. No obstant això, són moltes les controvèrsies envers l'afectació de la composició de l'aula al rendiment acadèmic de l'alumnat, i ni l'estructura de l'estudi ni la seva durada permetrà evidenciar fefaentment les informacions obtingudes, però l'estudi vol comprovar i valorar si hi existeixen indicis que permetin la relació entre el fenomen de la segregació escolar (composició del centre) i l'AEP.

De les observacions a l'aula, l'estudi ha volgut centrar-se en dos aspectes clau que impossibiliten conduir amb fluïdesa una sessió: les crides d'atenció i els cops que s'interromp.

A l'escola T, els dos mestres van tenir quasi impossible impartir la tasca docent. Les interrupcions van ser constants durant tot el matí, i no per un alumne en concret, més aviat era una qüestió de problemes conductuals de quasi tot el grup sencer. Les crides d'atenció van anar en augment, també les faltes de respecte entre els companys i companyes, com també cap als mestres. Es va arribar a presenciar una baralla que va propiciar prendre mesures radicals, separar la classe en dos grups. Segons el testimoni del professorat, és una situació comuna a tota l'escola, i que es va agreujant segons avancen en l'edat.

A l'escola S, només hi havia una mestra a l'aula, i les interrupcions dels alumnes van ser per resoldre dubtes dels temes que s'estaven treballant. Només es va produir una crida d'atenció general a la tornada del patí perquè hi havia molt de xivarri, però no va ser res destacable com per aprofundir.

4.4. Mecanismes dels centres davant la segregació escolar

En aquesta secció, es fa referència a l'últim element investigat dins de l'estudi i que consisteix en els mecanismes que empren els centres educatius davant de la segregació escolar. Existia molta curiositat per conèixer la percepció de les famílies sobre els mecanismes d'actuació de l'escola a l'hora de tractar les debilitats derivades de l'entorn, com també, si com a un dels protagonistes principals de l'educació dels seus fills i filles, podien presentar-ne millores per reduir les desigualtats i afavorir-ne les necessitats educatives.

Do Santos (2009), mostra en la seva tesi com és de necessària la construcció d'un pont comunicatiu bidireccional entre les famílies i les escoles. Aquest fet permetrà a les famílies conèixer el funcionament del centre educatiu i proposar alternatives de millora, mentre que als centres educatius els ajudarà a conèixer les inquietuds i necessitats del seu alumnat, per afavorir la visió de l'escola com un espai que cerca la inclusió dels aprenents a tots els àmbits de la societat, però a més a més, permetrà introduir els canvis precisos per a millorar els processos d'ensenyament i aprenentatge.

Tot relacionant el punt de vista de Do Santos amb els resultats de les entrevistes, s'extreuen dos principis clars: per una banda, les comunicacions entre les famílies i les escoles funcionen amb molta fluïdesa independentment de l'origen sociocultural, ja que en ambdues escoles, les propostes són escoltades i valorades. Per l'altra banda, aquestes demandes i percepcions sobre el funcionament dels centres sí que es veuen influenciades pel context tal com mostren els resultats de les entrevistes. A l'escola T, les famílies se centren en millores basades en una visió instructiva de l'educació, amb necessitat de controlar i de tenir unes guies ben marcades, com també un augment del capital humà en forma de mestres i la reducció de les ràtios per aula. Mentrestant, a l'escola S, les famílies tenen una mena de dèria per la innovació i la incorporació d'activitats relacionades amb la ciència i que permetin la sortida a l'exterior del centre per a experimentar.

Si a l'hora de les percepcions sobre les actuacions de les escoles, existia un cert acord entre les famílies, independentment del context, en demanar l'opinió sobre la qualitat de l'ensenyament la diferència ha estat abismal. Les famílies de l'escola T estaven molt descontentes amb la qualitat de l'ensenyament dels seus infants, especialment perquè acabaven l'etapa de la primària sense escriure ni llegir correctament, i atribuïen l'empitjorament al nou PEC del centre, en què es deixaven de banda els llibres i tots es treballava transversalment per projectes i a la manca de continuïtat del professorat. Contràriament, les famílies de l'escola S estaven encantades en què els seus infants estudiessin a partir d'aquesta metodologia, ja que els permetia anar més enllà del marcat estrictament al currículum i desenvolupar molt més el seu aprenentatge. A banda d'això, valoraven molt positivament el professorat i la seva intromissió per a millorar l'evolució dels aprenentatges. Amb aquestes dades es proven els resultats de Tarabini (2017), sobre la influència del rol dels docents en la configuració d'oportunitats i la qualitat de l'ensenyament, doncs la continuïtat, la coneixença, la voluntat i les adaptacions són paràmetres clau per assegurar les garanties d'èxit acadèmic. Així mateix, l'estudi amb les

entrevistes als pares i les observacions a l'aula, confirma les idees de la mateixa autora sobre l'aplicació de la diversificació curricular que en determinats contextos implica una rebaixa del nivell per a aquells grups que no assoliran els mínims requerits a l'etapa, devaluant el nivell de coneixements i competències.

Enllaçant amb la informació anterior, es pretén aportar més informació a partir de les observacions efectuades a les aules dels centres escolars comentant les actuacions dels i les mestres per a resoldre les dificultats d'aprenentatge. Segons Jiménez (2015), els docents com a mediadors del procés d'aprenentatge dels i les alumnes, han d'actuar de manera específica per ajudar-los en el seu progrés de construcció del coneixement, adaptant-ne els continguts i proporcionant *feedbacks* que permetin la reconstrucció i la resolució de dubtes.

Les actuacions dels i les mestres d'ambdues escoles són completament oposades, però cal remarcar que l'escola T és un centre de molt alta complexitat, envoltada d'un context molt complicat. No obstant això, el professorat del cicle superior es mostra actiu, interessat per motivar, escoltar, incentivar l'aprenentatge i millorar el bagatge cultural i la cohesió de grup, una tasca complexa per la conjuntura de cultures en un espai tan petit i poc tolerant. Les seves metodologies inclouen adaptacions a grans trets, intentant incloure dins de la mateixa aula fins a tres nivells de dificultat, i motivant els alumnes de menys nivell a progressar. Ells mateixos indiquen dos problemes essencials que els impossibilita millorar les seves docències: la manca de recursos humans i l'absentisme generalitzat que pateix l'escola. S'observa un grup reduït d'alumnes, categoritzats pels mestres com "els bons" que reben un *feedback* de les activitats que fan i l'accepten com a sistema per a millorar, mentre que un gran nombre d'alumnes, ni tan sols escolten allò que se'ls comunica. Mentrestant, a l'escola S, la situació és més tranquil·la, es treballa en grups heterogenis, diferents en cada projecte, que permeten la interacció i col·laboració de tots els i les alumnes del grup classe, els mestres tenen facilitat per identificar a aquells que requereixen d'adaptacions especials, i els permeten expressar-les en múltiples formats. Així mateix, entreguen *feedbacks* de tot allò que es fa en dos temps, primer a tot el grup classe, i posteriorment, personalment.

Finalment, l'estudi ha indagat mitjançant les entrevistes, sobre quines estratègies empenen els i les mestres per reduir les desigualtats, especialment si feien servir el DUA (disseny universal de l'aprenentatge), si feien adaptacions personalitzades o si innovaven educativament parlant.

Un fet sorprenent des del punt de vista de la investigació és que quasi la totalitat dels i les mestres d'ambdues escoles desconeixien què és el DUA, i per tant, no podien respondre si l'aplicaven o no perquè no sabien en què consistia. Pel que fa a les adaptacions personals, a l'escola T hi havia diversitats d'opinions, uns afirmaven rotundament que sí que les feien i altres, curiosament els mestres de l'aula on es va fer l'observació, responen que les fan per a petits grups que comparteixen nivell. Mentrestant, a l'escola S, les respostes van ser afirmatives per totes les entrevistades i coincidien amb allò que s'havia observat a l'aula. Per últim, en tractar durant les entrevistes el tema de la innovació educativa, en unanimitat tots els mestres la tenen present com a fórmula per a millorar els processos d'ensenyament i aprenentatge, coincidint en què no es pot dir innovació a quelcom, i que quan s'apliquen estratègies dirigides en aquest sentit, com també en d'altres, és estrictament necessari avaluar la seva eficàcia per introduir-ne les millores i variants que calguin, sempre amb l'objectiu final del benefici de l'alumnat per sobre de tot.

5. Conclusions

En aquest darrer apartat de l'estudi es presenta una síntesi dels resultats obtinguts amb la finalitat de donar resposta a la pregunta que ha incentivat aquesta investigació i als objectius que se'n van derivar. Així mateix, es proposaran possibles vies d'investigació provinents de les limitacions de l'estudi que ajudin a incrementar la informació sobre el fenomen, la rellevància de l'estudi, i sobretot, a tenir una visió més ampla, real i profunda sobre l'escolarització desequilibrada.

Quan es va iniciar la investigació, el propòsit consistia a esbrinar els impactes que generava el fenomen de la segregació en les trajectòries dels i les joves que la pateixen, en tant que si podien acabar l'escolarització de manera exitosa. En avançar amb l'estudi, un dels primers efectes generadors observats que ajudaven a proliferar el fenomen consistia en les estratègies d'elecció de centre escolar. En aquest sentit, es pot afirmar que els perfils de classe mitjana i classe alta, volen evitar com sigui que els seus nens i nenes tinguin contacte amb els de classe treballadora. Per aquesta raó, a l'hora de triar centre escolar empren estratègies que els permetin accedir a l'escola desitjada, i en cas de no accedir-hi, rebutgen l'escola pública en favor de la concertada o la privada. Es posa de manifest, que a les escoles estudiades la classe social és homogènia, la qual cosa dificulta a les escoles la construcció de vincles entre persones que han de conviure en societat, i és més, en determinats contextos com el de l'escola T, acaba esdevenint propulsora d'un conflicte per la supervivència, en què els perjudicats són els i les joves. Això és possible d'afirmar perquè durant les observacions i les entrevistes als i les mestres, s'ha posat de manifest la necessitat de treballar la cohesió social per sobre de les competències acadèmiques, produint una desigualtat educativa patent en el context. En resum, la investigació d'aquestes escoles han mostrat que les trajectòries educatives no exitoses tenen el seu origen en la tria de centre, ja que no permet establir vincles relacionals profitosos, com per exemple l'efecte company, i genera de manera inconscient una percepció negativa per gran part dels professionals de l'educació destinats en escoles segregades de la xarxa.

En tractar els impactes en l'evolució dels aprenentatges, es tornen a presentar evidències de com l'origen social constitueix gran part en les desigualtats educatives i l'accés a una educació justa. En aquest sentit, l'estudi demostra com les famílies dels i les joves del context de l'escola segregada tenen una trajectòria influenciada per l'origen social, ja que la situació econòmica de les seves llars no els permeten accedir a una educació complementària a través de les activitats extraescolars, és a dir, veuen impossibilitada l'adquisició de capital cultural o educatiu a través d'aquest medi. A més, en les entrevistes a les famílies de l'escola segregada es percep un conformisme, el qual provoca limitacions en l'evolució de l'aprenentatge competencial, ja que consideren suficient el fet que els seus fills i filles tinguin uns coneixements i competències similars a les seves, afavorint la reproducció de rols socials. Tanmateix, les observacions a les aules i les proves escrites inserides a l'annex 6, serveixen per mostrar la qualitat de les produccions escrites de les dues escoles, i comprovar com impacta la segregació en el desenvolupament del seu aprenentatge, doncs l'alumne de l'escola T, presenta un nivell d'escriptura inadequat per al curs en què es troba, però a més, el professorat considera que el nivell que tenen és suficient, i encara que aquesta recerca no té com a objectiu valorar les percepcions dels i les mestres, a l'escola segregada es dona per suposat que gran part d'aquests nens i nenes no assoliran exitosament les etapes posteriors i acabaran formant part de la població empentada a incrementar les xifres de l'AEP.

Seguint en aquesta via, un dels objectius de l'estudi era valorar la relació entre segregació i AEP. No és una tasca senzilla, doncs intervenen variants que per la dimensió de l'estudi són complicades de controlar, i per tant, no es poden generalitzar, sinó aplicar en un temps i espai concrets. Tenint present aquesta premissa, les observacions de les aules donen força a la idea que en els contextos d'escola segregada la continuïtat de les sessions es veuen afectades per les interrupcions causades no per a resoldre dubtes, o permetre un diàleg que ajudi a la construcció conjunta del coneixement, sinó que esdevenen situacions de conflicte en què s'ha d'intervenir per frenar la situació i tractar-la de reconduir. Tal com es pot comprovar, la situació complicada de l'aula afectada per les disruptcions continuades, acaben afavorint la proliferació d'expectatives negatives per a assolir estudis superiors per part dels i les mestres, que es veuen impossibilitats per a exercir la tasca docent amb normalitat. Ara bé, aquesta no és l'única raó cercada en l'estudi que permet la relació entre segregació i AEP, doncs s'ha comprovat com el nivell d'estudis dels progenitors afavoreixen a la superació de les etapes d'estudis superiors, ja que, segons les dades extretes de diferents estudis esmentats al llarg de la recerca com els de Subirats (2010) i Tarabini (2017) i relacionant-les amb la recerca, es comprova que si els progenitors tenen estudis superiors, els seus fills i filles no estudien a escoles de classe treballadora, i acaben tenint més possibilitats d'accedir a estudis superiors per trobar-se amb menys barreres a l'hora de produir-se els processos d'aprenentatge.

Pel que fa al tema dels mecanismes per pal·liar els efectes de la segregació, s'ha comprovat com és d'important el paper dels i les mestres, i com és de necessària la construcció d'un equip de professionals compromesos i amb ganes de treballar de manera conjunta entre ells, però també amb les famílies, promovent-ne la participació en les activitats que organitza l'escola. Així mateix, s'ha demostrat la importància dels *feedbacks* en les tasques dels alumnes per a que puguin evolucionar en el seu aprenentatge i enfortir els punts febles que es puguin detectar. Una de les altres tasques dels mestres a destacar és aquella relacionada amb l'aplicació del disseny universal de l'aprenentatge, el qual no era aplicat per la desconexió del professorat entrevistat i és estrictament necessari per als alumnes que presenten dificultats per a aprendre, ja que els té en compte i valora opcions alternatives per a adquirir els coneixements. Finalment, afegir que a l'escola T s'obtenen resultats en què les famílies recriminen la baixa qualitat de l'ensenyament, però segons les informacions transmeses pel centre educatiu, pateixen un veritable problema d'absentisme escolar, que agreugen les situacions crítiques de l'aprenentatge del seu alumnat i que facilita el progrés cap a situacions de vulnerabilitat social.

En definitiva, gràcies a tota la informació obtinguda al llarg de la recollida i anàlisi dels resultats, es certifica que el fenomen de la segregació escolar es troba més present en contextos poblacionals que presenten perfils socials de classe treballadora, tant autòctona com migrada, i que dificulten, per a aquest grup de persones, esdevenir exitosos en les seves trajectòries educatives.

No obstant això, cal insistir en què la durada de la investigació no permet afirmar fermament que l'alumnat d'un dels contextos estudiats acabi formant part de la població que abandoni els estudis de manera prematura, essent aquesta una de les futures vies d'estudi que donarien pes a la recerca actual. Una altra alternativa interessant per a continuar la investigació consisteix en incrementar el nombre de persones de la mostra, i incloure una tercera escola a mig camí entre la segregada i la que no ho és, per apreciar l'afectació de per una banda de l'origen social i per l'altra el fenomen de la segregació.

6. Bibliografia

Albaigés, B. i Pedró, F. (2016). *L'estat de l'educació a Catalunya. Anuari 2016*. Fundació Jaume Bofill. Recuperat de:

https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/2/w/a/w/a/6/7/z/0/anuari2016_191017.pdf

Alegre, M.A. (Coord.). (2010). *Les famílies davant de l'elecció escolar. Dilemes i desigualtats en la tria de centre a la ciutat de Barcelona*. Fundació Jaume Bofill. Recuperat de:

<https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/l/3/4/4/w/u/a/q/9/528.pdf>

Andrés, F. (2013). La segregación escolar en nuestro sistema educativo. *Forum Aragón: revista digital de FEAE-Aragón sobre organización y gestión educativa*, (10), 47-52. Recuperat de:

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4688639>

Ballestín, B. (2010). Entre la força del prejudici i l'efecte Pigmalí: "cultures d'origen" i resultats escolars dels fills/es de famílies immigrades. *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia*, 1 (15), 61-89. Recuperat de:

<https://www.raco.cat/index.php/QuadernselCA/article/view/206113/274650>

Bargalló, J., Tarabini, A. (2018). Les escoles no han de ser iguals, sinó equivalents i no-segregades. *Eines 33: Fòrum, desembre 2018*, 66-77. Recuperat de:

<https://irla.cat/wp-content/uploads/2019/03/eines33-forum-bargallo-tarabini.pdf>

Benito, R. (2017). *Lògiques d'accés escolar i processos de segregació social. Implicacions en el terreny de les desigualtats educatives* (Tesi doctoral). Recuperat de:

https://ddd.uab.cat/pub/tesis/2017/hdl_10803_457359/rbp1de1.pdf

Benito, R. i González, I. (2007). *Processos de segregació escolar a Catalunya*. Fundació Jaume Bofill. Recuperat de:

<https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/7/2/c/p/6/9/i/0/h/464.pdf>

Boada, C., Herrera, D., Mas, E., Miñarro, E., Olivella, M., Riudor, X. (2011). *Informe sobre el risc de fracàs escolar a Catalunya* (26). Barcelona: CTESC. Recuperat de: http://ctesc.gencat.cat/doc/doc_53893194_1.pdf

Bourdieu, P. (1987). Los tres estados del capital cultural. *Sociológica: Revista del departamento de sociología. Universidad Autónoma Metropolitana*, 2 (5). Recuperat de:

<https://www.uv.mx/mie/files/2012/10/lostresestadodelcc.pdf>

Carrasco, G. (2008). Influencia del capital cultural, capital económico y capital social basado en la familia sobre el rendimiento de los estudiantes: un análisis comparativo. Convenio de Investigación 2006 – PBA 13. Recuperat de:

<https://www.cies.org.pe/sites/default/files/investigaciones/influencia-del-capital-cultural-economico-y-capital-social-basado-en-la-familia-sobre-el-rendimiento-de-los-estudiantes-un-analisis-comparati.pdf>

Castejón, A., Manzano, M., Montes, A. (2020). Mismos caminos, distintos destinos. Explorando el efecto de las trayectorias educativas y el origen social en las transiciones hacia la educación postobligatoria. *RASE: Revista de sociología de la educación*, 13 (4), 507-525. Recuperat de:

<https://ojs.uv.es/index.php/RASE/article/view/18030/16076>

Cermi, Save the Children i Secretariado Gitano. (2020). Alianza por la educación inclusiva y contra la segregación escolar. Recuperat de:

<https://www.savethechildren.es/sites/default/files/2020-06/AlianzaSegregacion.pdf>

Díaz, C. (2017). Investigación cualitativa y análisis de contenido temático. *Revista General de Información y Documentación*. Ediciones Complutense. Recuperat de:

<https://doi.org/10.5209/RGID.60813>

Do Santos, G. (2009). *Diálogo entre familia y escuela en contexto de diversidad: un puente entre expectativas y realidades* (Tesi doctoral). Recuperat de:

<https://www.tdx.cat/handle/10803/1374#page=1>

Domínguez, S. (2010). La educación, cosa de dos: La escuela y la familia. *Temas para la educación. Revista digital para profesionales de la enseñanza*, (8), 1-15. Recuperat de:

<https://www.feandalucia.ccoo.es/docu/p5sd7214.pdf>

Fernández-Freire, L., Martínez, R., Rodríguez, B. (2019). Padres y madres ante las tareas escolares: la visión del profesorado. *Aula Abierta: Universidad de Oviedo*, 48 (1), 77-84. Recuperat de:

<https://reunido.uniovi.es/index.php/AA/article/view/13291/12028>

Ferrer, A. i Martínez, L. (2018). *Mézclate conmigo: De la segregación socioeconómica a la educación inclusiva*. Save the children España. Recuperat de:

https://www.savethechildren.es/sites/default/files/imce/docs/mezclate_conmigo.pdf

Ferrer-Esteban, G. (2015). Quines estratègies d'agrupament responen a criteris d'efectivitat i d'equitat?. *Què funciona en educació? Evidències per a la millora educativa*, 23-42. Recuperat de:

https://www.researchgate.net/publication/290122474_Quines_estrategies_d'agrupament_responen_a_criteris_d'efectivitat_i_d'equitat

Gandullo, M. (2016). Drop App: da voz a los jóvenes a través de las nuevas tecnologías para luchar contra el abandono escolar temprano. *CEF, mayo – agosto 2016* (4), 90-99. Recuperat de:

<https://www.tecnologia-ciencia-educacion.com/index.php/TCE/article/view/81>

Guerrero, M.A. (2016). La investigación cualitativa. *INNOVA Research Journal*, 1 (2), 1-9. Recuperat de:

<https://repositorio.uide.edu.ec/bitstream/37000/3645/3/document.pdf>

Jiménez, F. (2015). Uso del feedback como estrategia de evaluación: aportes desde un enfoque socioconstructivista. *Revista INIE: Actualidades Investigativas en Educación*, 15 (1), 1-24. Recuperat de:

<https://www.scielo.sa.cr/pdf/aie/v15n1/a35v15n1.pdf>

Manterola, C., Otzen, T. (2017). Técnicas de muestreo sobre una población de estudio. *Int. J. Morphol*, 35 (1), 227-232. Recuperat de:

<https://scielo.conicyt.cl/pdf/ijmorphol/v35n1/art37.pdf>

Mateo, L. (2010). Origen y desarrollo de las competencias básicas en educación primaria. *Temas para la educación: revista digital para profesionales de la enseñanza*, (7), 1-17. Recuperat de:

<https://www.feandalucia.ccoo.es/docu/p5sd6989.pdf>

Meneses, J., Mominó, J. (2008). La generación de capital social en el sistema educativo no universitario: un análisis del desarrollo comunitario de las escuelas de Catalunya. *Papers: revista de sociología*, 87, 47-75. Recuperat de:

<https://papers.uab.cat/article/view/v87-meneses-momino/pdf-es>

Subirats, M. (2010). Clases i grups socials a la Regió Metropolitana de Barcelona. *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, planejament*, (52), 8-37. Recuperat de:

<https://www.raco.cat/index.php/PapersIERMB/article/view/205350/273888>

Tarabini, A. (2013). Les escoles magnet. Una aposta per l'excel·lència i l'equitat. Fundació Jaume Bofill. Recuperat de:

<https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/7/u/2/7/6/3/2/7/4/571.pdf>

Tarabini, A. (2017). L'escola no és per a tu: el rol dels centres educatius en l'abandonament escolar. Fundació Jaume Bofill. Recuperat de:

https://fundaciobofill.cat/uploads/docs/p/6/u/9/a/y/b/9/r/ib_65_abandonamentescolar_web.pdf

Annex 1.- Pla de treball

septembre 2020	octubre 2020	novembre 2020	desembre 2020
lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30	lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31
enero 2021	febrero 2021	marzo 2021	abril 2021
lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28	lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
mayo 2021	junio 2021		
lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31	lu ma mi ju vi sa do 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30		

- Entrega d'informes (1, 2 i 3).
- Recerca bibliogràfica i plantejament TFG.
- Període de redactat d'informació.
- Període de correcció i millora.
- Període d'investigació i lectura.
- Preparació d'entrevistes i eines de recollida de dades.
- Entrevistes a mestres, famílies i alumnat de l'escola.
- Anàlisi i incorporació de la recollida de dades i les seves interconnexions.

Fases de la investigació

El desenvolupament del TFG es durà a terme seguint una sèrie de passos que constituïran les fases de la investigació, definides de la següent forma:

Fase 1. Plantejament del problema i els objectius de la recerca.

Fase 2. Desenvolupament del marc teòric.

Fase 3. Disseny del marc metodològic i els instruments de recollida de dades.

Fase 4. Anàlisi de les dades recollides.

Fase 5. Elaboració de l'informe final.

Annex 2.- Entrevista destinada als i les professionals de l'educació

Presentació

El meu nom és Cristian Pujada Pérez, estudiant de l'últim curs del Grau d'Educació Primària a la UAB, i em complau fer-vos partícips del meu TFG, la qual cosa agraeixo enormement, i més tenint present les dificultats actuals del context com a conseqüència de la situació de pandèmia.

Breu descripció de la recerca

La meua recerca es basa en trobar resposta a la pregunta de quins impactes genera l'escolarització socialment desequilibrada, és a dir, els processos de segregació escolar, en el desenvolupament de trajectòries educatives exitoses per part dels i les joves que assisteixen a aquests tipus de centres.

Explicació de la metodologia de l'entrevista

Donat de la situació actual, i les dificultats per fer les entrevistes presencialment, el mètode seleccionat per dur-les a terme és a partir d'un qüestionari de Google, que permetrà i facilitarà la participació dels entrevistats, així com també, la millora de l'organització temporal, ja que podran respondre en el qualsevol moment que disposin lliure.

Se'ls fa conèixer als entrevistats que tota informació raurà tractada de manera anònima, i que el seu ús serà única i exclusivament per basar el desenvolupament d'aquest TFG, quedant prohibida la difusió de les entrevistes de manera completa o parcial.

L'estructura de l'entrevista es compon d'unes preguntes inicials relacionades amb el context i els rols dels entrevistats, seguit d'unes qüestions basades en el coneixement dels conceptes bàsics d'estudis, les seves vivències com a educadors, característiques comuns en els seus alumnes, i per finalitzar, ho farem amb preguntes relacionades amb la situació actual dels seus alumnes envers la segregació i els riscos de patir AEP i les actuacions que es duen a terme per evitar-lo.

Així doncs, gràcies a la vostra col·laboració i participació serà de gran ajuda per obtenir informació verídica i actualitzada sobre el funcionament i les condicions socials de la vostra escola pel que fa als termes relacionats amb la segregació escolar i l'abandonament prematur escolar.

Entrevista als i les professionals de l'educació

1. Tipus de centre i la seva composició

1. Quants anys fas que exerceixes de la professió de mestre o mestra?
2. Has estat en diferents tipus d'escoles (públiques, privades o concertades)?
3. Dins d'alguna tipologia d'escola, has pogut observar una composició social homogeneïtzada?
 - a. En cas que la resposta anterior sigui afirmativa, en quina ha estat?
4. En l'actualitat, en quin tipus d'escola treballes?
 - a. Portes molt de temps treballant en aquest centre?
 - b. Coneixes o creus que és una escola homogeneïtzada socialment? Per què?
 - c. Quin és el perfil predominant de les famílies que configuren la composició social del centre?
 - d. Hi ha algun perfil social minoritari representat a l'escola?
5. En alguna ocasió, has treballat en escoles segregades de la xarxa escolar, que fossin també d'alta complexitat?
 - a. Quins eren els perfils socials de les famílies dels i les alumnes?

2. Segregació i abandonament escolar prematur (AEP)

1. Què entens tu per fracàs escolar o abandonament escolar prematur?
2. Què entens tu per segregació escolar?
3. Arran de la teva trajectòria professional:
 - a. Podries concretar quines són les característiques més rellevants de l'alumnat que pateix aquest fenomen?
 - b. Podries afirmar que la segregació escolar, en contextos determinats, dificulta l'evolució de l'aprenentatge dels i les alumnes? Per què?
4. Creus que les escoles empenen mecanismes per ajudar a l'alumnat en risc de patir AEP i pal·liar així els efectes adversos causats pel fenomen de l'escolarització desequilibrada?
 - a. Quines són les eines o metodologies que empra la institució escolar per ajudar al trencament d'aquesta barrera?
5. Podries afirmar, que la segregació escolar en contextos socialment desfavorits, està estretament lligada al fracàs escolar i afavoreix AEP?

3. Els i les alumnes i les seves característiques

1. Creus que les famílies dels i les alumnes del teu centre han emprat estratègies a l'hora de triar el centre formatiu dels seus infants?

2. Com creus que influeix els agents de socialització entesos com els primers referents identitaris dels i les alumnes pel que fa al risc d'afavorir l'AEP?
3. Quins elements creus que expliquen el sorgiment dels processos d'AEP?
4. Com creus que condiciona el capital cultural, econòmic i social en l'evolució de l'aprenentatge dels i les alumnes?
5. Es poden propiciar situacions de risc d'AEP segons els trets característics dels i les alumnes com:
 - a. Les dificultats per aprendre?
 - b. Les diferents intel·ligències que no combreguen amb el sistema educatiu?
 - c. La manca de motivació?
6. A partir de la teva experiència com a docent:
 - a. Creus que hi ha un moment durant la trajectòria escolar de l'alumnat en què es pugui observar les primeres evidències d'un possible cas d'AEP?
 - b. Quin seria aquest punt en la trajectòria?
 - c. Quina creus què és la raó principal que afavoreix el risc que un alumne pateixi AEP?
7. Al llarg de la teva trajectòria professional:
 - a. T'has trobat en alguna ocasió amb un o una estudiant amb qui hagi parlat sobre el seu futur acadèmic i/o professional?
 - b. I sobre les conseqüències que tindria per a sí mateix o mateixa no assolir certes destreses competencials o la no finalització de l'educació entesa com a essencial?
 - c. Heu reflexionat amb el vostre alumnat sobre la importància d'enfortir les seves expectatives de futur pel que fa a la seva formació cultural?
 - d. Com perceben ells el seu futur?
 - e. Creieu que podeu fer quelcom per a millorar les seves expectatives en cas que no siguin favorables pel seu benestar en l'etapa adulta?

4. El centre d'ensenyament i els seus mecanismes didàctics

1. En el centre on treballes, es preparen els materials tenint present les necessitats específiques de l'alumnat?
 - a. Es segueix el model del disseny universal de l'aprenentatge, que parteix dels principis de l'expressió en múltiples formats?
2. El teu centre i el seu equip de professionals de l'educació, treballen de manera conjunta per pal·liar els efectes derivats de la segregació escolar o d'alumnes que presentin un risc evident d'AEP?
 - a. Quines són les mesures que s'empren per reconduir aquestes situacions?
 - b. Quins recursos té a l'abast la teva escolar per pal·liar els efectes de la segregació escolar (si la teva escola és segregada) o casos evidents de risc d'AEP?

3. En la teva escola, hi ha algun tipus de protocol per gestionar una situació evident de risc d'AEP?
 - a. En cas de resposta afirmativa, com funciona?
 - b. En cas de resposta negativa, creus que deuria d'existir?
4. Sobre la teva pràctica docent:
 - a. Com la definiries?
 - b. Creus que és una pràctica equitativa i que fomenta l'aprenentatge entre iguals?
5. Com creus que ha pogut afectar la situació de pandèmia a l'alumnat amb NEE que presenta...
 - a. dificultats d'aprenentatge o trastorns de conducta?
 - b. Famílies que no tenen al seu abast la possibilitat de proporcionar dispositius electrònics als seus fills i filles, què fa l'escola en aquestes situacions?
6. Com es pot abordar la competència digital en aquests casos?
 - a. Tindrà repercussions en el desenvolupament i evolució dels seus aprenentatges?
 - b. Augmentarà el risc de AEP?

Per acabar, si creus que hi ha quelcom de rellevància sobre a aquest tema i no s'ha abordat, agrairia que escriguessis un comentari en aquest espai. Moltes gràcies per participar.

Enllaç a l'entrevista en format digital:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdpE_KYZcigNqWO8M01UR1bA0b229J2OuStjb_vUXvs8q5AsA/viewform?usp=sf_link

Annex 3.- Entrevista destinada les famílies dels i les alumnes

Presentació

El meu nom és Cristian Pujada Pérez, estudiant de l'últim curs del Grau d'Educació Primària a la UAB, i em complau fer-vos partícips del meu TFG, la qual cosa agraeixo enormement, i més tenint present les dificultats actuals del context com a conseqüència de la situació de pandèmia.

Breu descripció de la recerca

La meua recerca es basa en trobar resposta a la pregunta de quins impactes genera l'escolarització socialment desequilibrada, és a dir, els processos de segregació escolar, en el desenvolupament de trajectòries educatives exitoses per part dels i les joves que assisteixen a aquests tipus de centres.

Explicació de la metodologia de l'entrevista

Donat de la situació actual, i les dificultats per fer les entrevistes presencialment, el mètode seleccionat per dur-les a terme és a partir d'un qüestionari de Google, que permetrà i facilitarà la participació dels entrevistats, així com també, la millora de l'organització temporal, ja que podran respondre en el qualsevol moment que disposin lliure.

Se'ls fa conèixer als entrevistats que tota informació raurà tractada de manera anònima, i que el seu ús serà única i exclusivament per basar el desenvolupament d'aquest TFG, quedant prohibida la difusió de les entrevistes de manera completa o parcial.

L'estructura de l'entrevista es compon d'unes preguntes inicials relacionades amb el context i els rols dels entrevistats, seguit d'unes qüestions basades en el coneixement dels conceptes bàsics d'estudis, les seves vivències com a educadors, característiques comuns en els seus alumnes, i per finalitzar, ho farem amb preguntes relacionades amb la situació actual dels seus alumnes envers la segregació i els riscos de patir AEP i les actuacions que es duen a terme per evitar-lo.

Així doncs, gràcies a la vostra col·laboració i participació serà de gran ajuda per obtenir informació verídica i actualitzada sobre el funcionament i les condicions socials de la vostra escola pel que fa als termes relacionats amb la segregació escolar i l'abandonament prematur escolar.

1. Situació particular i relació amb el centre educatiu.

1. Com és l'escola on s'estan formant els teus fills i/o filles?
 - a. Creus que les seves instal·lacions són suficients perquè l'alumnat rebi una formació de qualitat?
 - b. Quines millores consideres que són necessàries per a millorar els processos d'aprenentatges dels infants de l'escola?
 - c. Com són els perfils de les famílies dels alumnes de l'escola?
 - d. Hi ha una bona relació entre les famílies?
 - e. Hi ha sentiment d'unitat i pertinença al grup-escola?
2. Parlant d'educació i de la seva qualitat...
 - a. Com definiries que és l'educació que reben els teus fills?
 - b. Quines conseqüències consideres que poden esdevenir pels teus fills o filles en cas de no aconseguir l'assoliment de les competències bàsiques?
 - c. Col·laboreu de manera activa en les tasques acadèmiques dels vostres infants?
 - d. Les activitats extraescolars complementen la formació que es rep a les escoles. Els teus fills o filles en fan alguna?
 - e. Com consideres què és el nivell de coneixements culturals que ha assolit el teu fill o filla a través de l'educació rebuda a la seva escola?
3. La segregació escolar es defineix bàsicament com la distribució desigual de l'alumnat en els centres educatius, constituint centres amb un alumnat homogeni, i augmentant les desigualtats socials.
 - a. Tenint present aquesta definició, penses que la segregació escolar pot afectar a l'aprenentatge dels teus fills o filles?
 - b. Creus que la segregació escolar pot afavorir l'AEP?
 - c. Consideres que l'escola dels teus infants és un centre segregat de la xarxa escolar? Per què?
4. L'abandonament escolar prematur és la situació que es produeix quan una persona no avança als estudis superiors, i la seva formació finalitza amb la ESO o abans de finalitzar-la.
 - a. Creus que a l'escola dels teus fills o filles hi ha perfils que podrien patir abandonament escolar prematur?
 - b. Creus que l'escola i els mestres que en formen part, empren tots els esforços pel pal·liar les possibles carències que faciliten la creació de barreres per l'aprenentatge?
 - c. El teu fill o filla ha exposat o demostrat que presenta dificultats a l'hora d'aprendre?
 - d. Què ha fet l'escola per a reconduir la situació?

2. Coneixements de conceptes

1. Em podries explicar breument en què consisteix per a tu la segregació escolar?
2. Em podries explicar breument en què consisteix per a tu l'abandonament escolar prematur (AEP)?
3. Creus que la segregació escolar és una situació que només es produeix en determinats contextos socials o contràriament és palpable en tots els espais de la societat?
4. Creus que hi ha cap perfil social que tingui més risc de patir l'AEP? Quin i per què?
5. Segons la definició de segregació escolar, consideres que l'escola en què estudien els teus fills és una escola segregada de la xarxa?
6. Segons la definició d'abandonament escolar prematur, creus que l'escola en què estudien els teus fills es poden donar situacions de risc de possibles casos d'AEP? Quins creus que poden ser els motius?

3. Dades de la família

Per acabar, recordem que aquesta entrevista és anònima però la facilitació d'aquestes dades permetran un anàlisi més ric dels aspectes de la segregació i l'abandonament escolar prematur i la coneixença dels factors que intervenen en aquests processos.

1. Quins són els nivells d'estudis dels pare o pares, mare o mares o tutors legals?
2. A quina feina es dediquen els pares, mares o tutors?
3. Aspectes relacionats amb el context social...
 - a. A quin barri i ciutat vius?
 - b. Com descriuries el teu barri?
 - c. A quin barri i ciutat es troba l'escola dels teus fills o filles?
 - d. Com descriuries la zona?
4. Quan vas cercar escola per primer cop per als teus fills, quines varen ser les raons de la teva tria?
 - a. L'escola que et va tocar va ser la seleccionada com a primera opció?
 - b. Vas dur a terme alguna estratègia per aconseguir l'escola desitjada? Quina?
 - c. Participes de manera activa en les activitats que organitza l'escola dels teus fills?

Per acabar, si creus que hi ha quelcom de rellevància sobre a aquest tema i no s'ha abordat, agrairia que escriguessis un comentari en aquest espai. Moltes gràcies per participar.

Enllaç a l'entrevista en format digital:

https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfYl8hVRnxgzZZIVNExMxFi81ou7o30C6kOhmEs73iVToufg/viewform?usp=sf_link

Annex 4.- Model d'anàlisi.

Objectiu Principal	Variables [factors que poden intervenir per respondre els objectius]	Indicador [com mesurar cada variable, què és el que veuràs a la realitat]	Instrument obtenció informació
Analitzar els efectes de la segregació escolar en el desenvolupament socioeducatiu dels i les alumnes que la pateixen.	-Tria de centre.	-Raons d'elecció de centre.	Entrevista a les famílies
	-Vincles relacionals entre els i les joves a l'aula segons si l'escola és segregada o no.	-Treball cooperatiu per grups.	Observació a l'Aula
	-Percepció de la composició social del centre educatiu.	-Perfil socioeconòmic. -Perfil cultural.	Entrevista professor/a

Subobjectiu 1	Variables [factors que poden intervenir per respondre els objectius]	Indicador [com mesurar cada variable, què és el que veuràs a la realitat]	Instrument obtenció informació
Indagar els impactes de l'escolarització socialment desequilibrada en els i les joves en l'evolució del seu aprenentatge.	-Trajectòries educatives.	-Evolució de l'aprenentatge competencial.	Entrevista a les famílies
	-Ús del capital econòmic familiar.	-Participació en activitats extraescolars.	
	-Nivell d'expressió oral i escrita.	-Formes d'expressió oral i escrita dels seus coneixements.	Observació a l'Aula
	-Expectatives sobre l'evolució dels aprenentatges dels alumnes.	-Expectatives favorables. -Expectatives no favorables.	Entrevista professor/a

Subobjectiu 2	Variables [factors que poden intervenir per respondre els objectius]	Indicador [com mesurar cada variable, què és el que veuràs a la realitat]	Instrument obtenció informació
Valorar la relació existent entre el fenomen de la segregació escolar i l'AEP (segons les expectatives de professionals i famílies).	-Expectatives d'assolir estudis superiors.	-Recolzament en les tasques escolars. -Acompanyament i participació en les activitats escolars. -Estudis dels pares, mares i/o tutors.	Entrevista a les famílies.
		- Possibilitats de cursar estudis superiors.	Entrevista professor/a
	-Funcionament de l'aula.	-Cops que s'interromp la sessió. -Crides d'atenció.	Observació a l'Aula

Subobjectiu 3	Variables [factors que poden intervenir per respondre els objectius]	Indicador [com mesurar cada variable, què és el que veuràs a la realitat]	Instrument obtenció informació
Observar els mecanismes dels centres davant l'escolarització desequilibrada.	-Percepció dels mecanismes d'actuació de l'escola.	Informació qualitativa de les famílies.	Entrevista a les famílies
	-Satisfacció amb la qualitat educativa del centre.		
	Actuació dels professionals per resoldre dificultats d'aprenentatge.	- Interès per ajudar a l'alumne. - Adaptacions dels continguts. - Feedbacks que permetin l'evolució del coneixement.	Observació a l'Aula
	Implementació d'estratègies per reduir les desigualtats.	- Aplicació del DUA. - Innovacions educatives - Adaptacions personals.	Entrevista professor/a

Annex 5.- Desenvolupament de la fase d'anàlisi

En un primer moment, s'han analitzat els apunts presos en les visites a les escoles, fet que ha permès la comparació entre els dos ambients d'aula que trobem a cada centre, així com els comportaments a l'hora de relacionar-se entre els companys com també amb el professorat. També, interessa d'aquest apartat la percepció obtinguda sobre la participació en l'aula i les impressions sobre el nivell de coneixements i competències que disposen els i les joves, així com la percepció que tenen d'ells els i les mestres, i l'existència o no de prejudicis.

En un segon moment, es van estudiar amb deteniment les respostes a les entrevistes per part dels i les mestres, com també les corresponents a les famílies, i es creà una graella de model d'anàlisi amb els objectius, les diferents variables sorgides de cada un i els indicadors que permetran mesurar-les. A més, es van introduir les respostes de les entrevistes en un document *Excel*, la qual cosa va permetre amb una ullada tenir accés a tota la informació rellevant. Seguidament, es configurà un llistat amb aquells trets més característics i coincidents segons el context del centre escolar i es comparà per delimitar els aspectes que més els diferencien, com els trets que cridin l'atenció per la seva rellevància.

En un tercer moment, es consultà la literatura especialitzada i es comparà amb tota la informació obtinguda al llarg del procés d'investigació, per tal de clarificar i donar resposta als objectius que han marcat com a eix vertebral aquesta recerca, com també a la pregunta que ha motivat el plantejament de la mateixa.

En un darrer terme, es procedirà al redactat detallat de l'informe final i a la cloenda de la investigació.

Annex 6.- Produccions escrites

Alumna de l'escola T

Hola [REDACTED]
Soy la [REDACTED] te quiero Decir Que la
Carera te Balla mui viem i que
te vallas De viage a Donde quieras
i que remos que ven gas a ver NOS
otro Dia a vermos Bate i que venga
ala obra De teatra i muchisimas
CRacias [REDACTED] por estar con nosotros
to una setmana i a stemio MUCHAS
Pacencia amb nosotros Bal

Alumna de l'escola S

Bon dia [REDACTED]
només et vull dir
que per lo poc
que has estat
amb nosaltres et
trobare' a faltar
molt. Et convidem
a venir a [REDACTED]
[REDACTED] el dia 15 d'abril

QUE TINGUIS MOLTA
SORT COM A
professor i com a
persona.

LLIURAMENT DEL TREBALL FI DE GRAU

GUIA D'AUTOCUMPLIMENT

Grau en Educació Primària

Aquest document, que té per objectiu ser una guia per al lliurament del TFG, ha de ser complimentat per l'estudiant. Es lliurarà junt amb la darrera versió del TFG per tal que aquest pugui ser avaluat pel tutor/a

NOM I COGNOMS DE L'ESTUDIANT: Cristian Pujada Pérez

TÍTOL DEL TFG: La xacra de la segregació escolar i els impactes que genera en la societat.

NOM I COGNOMS DEL/DE LA TUTOR/A: Florència Kliczkowski i Alejandro Montes

A continuació apareixen una sèrie d'aspectes que caldrà que reviseu abans de fer efectiu el lliurament del TFG al/a la tutor/a.

Verifiqueu cadascun dels aspectes que conté la llista i llur presència en el TFG.

En cas de que algun dels aspectes hagin estat marcats amb un NO, podeu emprar l'apartat final d'observacions per justificar el perquè no està contemplat o present. Els aspectes específics han de ser marcats en funció del tipus de TFG que hagueu fet: memòria o article científic.

1

	SI	NO
ASPECTES GENERALS		
1. He fet una lectura atenta del treball a fi de trobar errades abans del seu lliurament?		
2. Els títols i subtítols del treball estan clarament identificats?	X	
3. He revisat les faltes d'ortografia?	X	
4. Pel què fa a l'estil, el text és uniforme pel què fa a marges, paginació, tamany de lletra, etc.?		x
5. Pel què fa a contingut, hi ha una relació harmònica entre els diferents apartats del treball?	X	
6. El TFG està redactat en català?	X	
7. El TFG respon a una de les tipologies possibles (opció professionalitzadora o opció de recerca)?	X	
8. El format del TFG es correspon amb una de les dues formes possibles (memòria o article de recerca)?	X	
9. El TFG té l'extensió en caràcters ajustada al format escollit (format memòria o format article científic)?		X
10. El TFG conté un resum en català, castellà i anglès?	X	
11. El treball està degudament paginat?	X	
12. Hi ha cites bibliogràfiques incloses en el text	X	

13. Hi ha referències bibliogràfiques al final del treball?	X	
	SI	NO
14. Les cites i les referències bibliogràfiques segueixen la normativa APA?	X	
15. Totes les cites estan presents a les referències bibliogràfiques?	X	
16. Totes les referències bibliogràfiques han estat citades al text?	X	
17. He fet el lliurament del TFG (definitiu) tant a l'aula moodle com a l'espai de TFE, en format pdf?	X	
18. El TFG ha estat realitzat individualment?	X	
19. El TFG conté una explicació de les competències que s'han activat en l'elaboració del treball?	X	
20. S'han realitzat un mínim de quatre tutories distribuïdes durant el curs?	X	
21. En cas que el TFG s'hagi contextualitzat en el mateix centre o escola on s'han realitzat les pràctiques, la intervenció que recull és diferent de la que recull l'informe de pràctiques?	X	
ASPECTES ESPECÍFICS EN CAS D'HAVER OPTAT PEL FORMAT MEMÒRIA		
22. L'extensió del TFG s'aproxima als 70.000 caràcters espais inclosos (queden exclosos els annexos) (20-25 pàgines aproximadament)?		X
23. La portada inclou: universitat, nom de l'autor/a, títol del TFG, data i convocatòria de lliurament, grau, nom i departament del tutor/a?	X	
24. Hi ha un índex amb els apartats i el número de pàgines del TFG?	X	
ASPECTES ESPECÍFICS EN CAS D'HAVER OPTAT PEL FORMAT ARTICLE CIENTÍFIC		
25. L'article és inèdit?		
26. L'extensió de l'article està d'uns 30.000 caràcters espais inclosos (queden exclosos els annexos) (10-12 pàgines aproximadament)?		
27. Hi ha un resum d'entre 250 i 300 paraules en català, castellà i anglès (7-8 línies aproximadament)?		
28. Hi ha una llista d'entre 5 i 8 paraules clau en català, castellà i anglès?		
29. Hi consten les següents dades a l'inici de l'article (abans del resum i després del títol): nom i cognoms i adreça electrònica?		
30. La portada inclou: universitat, nom de l'autor/a, títol del TFG, data i convocatòria de lliurament, grau, nom i departament del tutor/a?		

OBSERVACIONS

Punt 4→ la taula de la pàgina 16, que tracta sobre la mostra, s'ha elaborat sense respectar el marges perquè les seves dimensions ho requerien. S'havia valorat allargar la taula però estèticament no em convenia i no era tampoc pràctica per a la lectura.

Punt 9 i 22→ he intentat ajustar-me el màxim possible a les limitacions de caràcters i m'he passat una mica, no obstant era necessari per la quantitat d'informació de la qual disposava.

